

Jaarverslag 2017

NV Economische Impuls Zeeland

Dit is een printversie van ons digitale jaarverslag, kijk voor het digitale jaarverslag op:

<http://jaarverslag.impulszeeland.nl/2017>

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Invest in Zeeland	5
2. Innovatiefinanciering	10
3. Circulaire economie	18
4. Smart Delta Resources	27
5. Vrijtijdseconomie	29
6. Logistiek en Maintenance	39
7. Gezondheidseconomie	43
8. Toelichting jaarrekening	45

Voorwoord

Juni 2017 was de kogel eindelijk door de kerk, minister Kamp maakte officieel bekend dat Zeeland 25 miljoen euro van het Rijk krijgt voor de versterking van de Zeeuwse economie. De aanleiding hiervoor was het besluit voor de oprichting van een investeringsprogramma dat voortkomt uit het rapport 'Zeeland in Stroomversnelling'.

Het investeringsprogramma zet in op versterken van de economische clusters in Zeeland. Maar ook op een intensievere samenwerking tussen overheid, onderwijs, bedrijfsleven, andere regio's en het Rijk. Er zijn zes projecten uitgewerkt die een flinke bijdrage kunnen leveren aan de Zeeuwse economie en waar Zeeland op korte termijn mee aan de slag kan gaan. Op deze manier wordt ruim 60 miljoen euro geïnvesteerd in de Zeeuwse economie, waaraan het Rijk en regio zullen bijdragen.

Investeringsfonds Zeeland

Een substantieel deel van deze middelen komen terecht in het Investeringsfonds Zeeland. Het Rijk en de Provincie worden hier nu, naast Impuls, aandeelhouder van. Het Zeeuws Participatiefonds kan met deze middelen innovatie in het Zeeuws nog beter versterken.

Toekomstbestendig Zeeuws vestigingsklimaat

In een vervolg hierop heeft het kabinet in het regeerakkoord erkend dat er steun verdere nodig is voor een toekomstbestendig Zeeuws vestigingsklimaat. In het rapport 'Investeren in een aantrekkelijk Zeeuws vestigingsklimaat, Zeeland in Stroomversnelling 2.0' schrijft de Provincie hoe ze het vestigingsklimaat wil versterken en wat daarvoor nodig is.

De ambitie van een sterk en bestendig vestigingsklimaat steunt op drie pijlers. Dit zijn kennis en innovatie, want het is belangrijk om te blijven investeren in het vliegwiel dat innovatie en nieuwe economische ontwikkelingen op gang brengt en houdt. De tweede pijler is verbetering van de leefbaarheid, waarbij het wegnemen van knelpunten en investeren in vestigingskwaliteiten, zoals voorzieningen en bereikbaarheid belangrijk zijn. En ten slotte gerichte investeringen in specifieke voorzieningen voor bedrijven die ook bijdragen aan duurzaamheid.

Impuls

Naast deze belangrijke ontwikkelingen in onze omgeving, waarin Impuls een stevige ondersteunende rol heeft gespeeld, meer over Impuls zelf. Een paar highlights:

Invest in Zeeland heeft samen met de Netherlands Foreign Investment Agency, Provincie Zeeland, en gemeente Noord-Beveland, Kingfish Zeeland ondersteund bij de komst naar Nederland. De keuze voor deze locatie is gemaakt op basis van de specifieke bouwlocatie, de sterke aquacultuur sector in Zeeland en de strategische ligging. Mede dankzij het innovatiefinancieringsprogramma InnoGo! heeft Kingfish Zeeland een deel van de teeltcyclus op kunnen starten en zwemt de uit de kluiten gewassen Yellowtail Kingfishes al rond in de indoorkwekerij.

Emergis, de psychiatrische instelling in Kloetinge, gaat een Kinder- en Jeugdkliniek bouwen. Bijzonder is dat een kantoorgebouw van Rijkswaterstaat in Terneuzen, dat moest wijken voor de nieuwe zeesluis, de basis vormde voor het ontwerp van deze kliniek. In 2017 is het kantoor zorgvuldig gededemonteerd en zijn de bruikbare materialen, circa 40%, opgeslagen in Middelburg bij De Ambachten, het werk-leerbedrijf van Emergis. De medewerkers hebben de materialen gereviseerd en gesorteerd, zodat deze in 2018 direct toepasbaar zijn voor de bouw van de kliniek. Impuls heeft zitting in het ontwikkelteam van Emergis en werkt mee aan de werving van Zeeuwse bedrijven.

In 2017 is Smart Delta Resources gestart met het uitwerken van een 'Roadmap towards a climate neutral industry in the Delta region'. Het akkoord van Parijs geeft het besef dat een substantiële transitie noodzakelijk is om hun CO₂-emissies te reduceren en dat daarvoor gezamenlijke infrastructuur en grootschalige symbiose projecten noodzakelijk zijn. Hiermee heeft SDR een significante stap gezet waardoor er voor de bedrijven en externe stakeholders een nieuw hoofdstuk wordt toegevoegd aan de samenwerking. SDR heeft CE Delft opdracht gegeven om een Roadmap uit te werken om in kaart te brengen welke projecten noodzakelijk zijn om de gestelde doelstellingen, 85-95% CO₂ reductie, te realiseren.

Het cluster Vrijtijdseconomie heeft in 2017 onder andere hard gewerkt om 9.000 adressen in het buitengebied van Zeeland te voorzien van breedband internet. Dit gaat om alle gemeenten binnen de provincie Zeeland. Om dit te realiseren was het van belang dat genoeg inwoners en bedrijven zich aansloten bij het project. Impuls heeft de stakeholders bij elkaar gebracht en speelde een begeleidende en adviserende rol in de lokale werkgroepen. Daarnaast heeft Impuls de marktpartijen aangejaagd en gestimuleerd om hiermee aan de slag te gaan.

In het cluster Logistiek en Maintenance is afgelopen jaar hard gewerkt om meer containers via binnenvaartschepen te vervoeren. De eerste verladers zijn eind 2017 aangesloten bij het project Reefer Express line.

Dit jaarverslag geeft u meer inzicht in de activiteiten van Impuls waarmee we een stevige bijdrage hebben geleverd aan de verdere ontwikkelingen van de Zeeuwse economie. Ik wens u veel leesplezier!

Dick ten Voorde
Algemeen directeur NV Economische Impuls Zeeland

1. Invest in Zeeland

Voor [Invest in Zeeland](#) was 2017 een bewogen jaar. De aantrekkende economie bracht meer dynamiek, al was de groeicurve in Zeeland minder stijl dan in andere regio's. De leadlijst liet een voorzichtige groei zien en van een aantal mooie investeringsprojecten ging de eerste paal in de grond.

Als onderdeel van het Investor Relations programma werden vele bedrijven bezocht met een buitenlandse moeder. Daarnaast is er een aantal Zeeuwse bedrijven bezocht in het kader van het Strategisch Accountmanagementprogramma, wat veel waardevolle contacten en informatie heeft opgeleverd.

Het cluster was op meerdere (inter)nationale beurzen aanwezig en werkte ook dicht bij huis aan zichtbaarheid door presentaties aan relevante netwerken in de regio en door intensivering van de samenwerking met onze [Invest in Holland-partners](#). Om de online zichtbaarheid en effectiviteit te vergroten is onder meer de website vernieuwd.

Acquisitie en resultaten

Focus op sterke Zeeuwse sectoren

Invest in Zeeland richt zich proactief op bedrijven die passen binnen de sterke Zeeuwse sectoren voor acquisitie: de chemische- en procesindustrie, agrifood, logistiek en offshore Wind. In dat laatste geval is Invest in Zeeland overigens volgend op de activiteiten van North Sea Port (in 2017 nog Zeeland Seaports).

Zeeland heeft deze bedrijven veel te bieden zoals:

- Belangrijke ketenpartners.
- Voldoende (milieu)ruimte om te ondernemen.
- Uitstekende logistieke randvoorwaarden.
- De mogelijkheid tot het (gedeeld) gebruik van reststromen en utilities.

Sectoren als toerisme en zorg zijn weliswaar omvangrijk in Zeeland, maar bieden weinig kansen voor een succesvolle acquisitie van nieuwe bedrijven.

Selectiecriteria

Bij het selecteren van potentiële begeleidingstrajecten kijkt Invest in Zeeland kritisch naar zowel normatieve criteria zoals een minimum van vijf arbeidsplaatsen, maar ook naar de kwaliteit, haalbaarheid en de voor Zeeland toegevoegde waarde van een investeringsproject. Hiermee wordt een optimaal rendement uit de inzet van Invest in Zeeland behaald.

Proactieve acquisitie

Soms komen bedrijven zichzelf aanmelden voor ondersteuning bij vestiging of uitbreiding in Zeeland, maar meestal niet. Invest in Zeeland moet proactief de provincie als aantrekkelijke vestigingsregio op de kaart zetten en op zoek naar bedrijven voor wie Zeeland interessant kan zijn.

Aangescherpte proposities

Om de kracht van de aanwezige sterke sectoren goed zichtbaar te maken heeft Invest in Zeeland de proposities en factsheets voor de sectoren chemie, agrifood en logistiek geactualiseerd. Door deze proposities te delen met de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) en Nederland Distributieland (NDL) zijn deze ingebed in het nationale aanbod. Dit is een doorlopend proces, de komende jaren worden de proposities daarom steeds verder uitgewerkt en aangescherpt. Zodat hierdoor de breedte van het aanbod zichtbaar wordt en er met deelproposities gewerkt kan worden.

Nationale acquisitieteams

Invest in Zeeland heeft ook in 2017 deelgenomen aan de nationale acquisitieteams (NAT) Agrifood en Chemie. Deze teams bestaan uit diverse regio's die binnen de betreffende sector een sterke positie hebben, en worden voorgezeten door de sectorspecialist van de NFIA. Daar worden nationale (deel)proposities gevormd op basis van regionale input en wordt de aanwezige acquisitiekracht gebundeld. Ook is er een verkenning gedaan met de Invest in Holland-partners naar het nut van een NAT Logistiek, waar Invest in Zeeland aan heeft bijgedragen. In 2018 wordt besloten of er een dergelijk platform komt en of het nuttig is voor Zeeland om hier aan deel te nemen.

Vlaanderen

In 2017 is ook onverminderd ingezet op de acquisitie van bedrijven uit Vlaanderen door onder meer actieve deelname aan het Sterck Netwerk, het Zeeland Business Crossborder Event en andere netwerken gericht op Vlaanderen.

Reactieve acquisitie

Invest in Zeeland biedt ook ondersteuning en advies aan bedrijven die niet binnen de bovengenoemde sectoren te plaatsen zijn. In 2017 zijn bedrijven in retail, ontwikkeling van gereedschappen en dataopslag begeleid bij het vestigen van hun nieuwe, of het behoud van hun huidige vestiging in Zeeland.

Resultaten

Er zijn in 2017 aansprekende resultaten geboekt. Treffende voorbeelden zijn:

- De vestiging The Greenbay, dat in het Sloegebied in de gemeente Borsele het grootste groene datacenter van Nederland en één van de duurzaamste datacenters ter wereld neer gaat zetten.
- BioBase Pack Europe, dat in een pand op bedrijventerrein Nishoek in Kruiningen een volledig biologisch afbreekbaar kunststof produceren uit materiaal dat is ontwikkeld door moederbedrijf HemCell®, dat al langer in Zeeland gevestigd is. Samen met collega's van het cluster Innovatiefinanciering heeft Invest in Zeeland het bedrijf ondersteund bij onder meer de bedrijfsvestiging en financiering. In een eerder stadium stond Impuls ook HemCell® al bij in de fase van productontwikkeling.

Kwaliteit versus kwantiteit

In tegenstelling tot voorgaande jaren is besloten vanaf 2017 nog meer de nadruk te leggen op kwaliteit van investeringsprojecten, niet op de kwantiteit. Dus minder focus op aantal bedrijven en arbeidsplaatsen, maar meer op de toegevoegde waarde voor de Zeeuwse economie. De eerder genoemde BioBase Pack Europe en The Greenbay zijn hier goede voorbeelden van. Invest in Zeeland heeft acht bedrijven kunnen ondersteunen bij hun nieuwe vestiging of het behoud van hun huidige vestiging in Zeeland.

Investor Relations

Net zoals in het voorafgaande jaar heeft Invest in Zeeland in 2017 deelgenomen aan het Investor Relations (IR) programma van Invest in Holland. In dit programma werken de regionale ontwikkelingsmaatschappijen samen met het NFIA aan strategisch accountmanagement van de regionaal gevestigde bedrijven met een buitenlandse moeder. Invest in Zeeland heeft in 2017 24 bedrijven met een buitenlandse moeder bezocht. Ook in 2018 zal aan het programma worden deelgenomen.

Doelen van het IR-programma

- Het gestructureerd bezoeken en faciliteren van deze bedrijven zorgt ervoor dat mogelijke investeringsprojecten vroeg in beeld komen en dat Invest in Zeeland, al dan niet in samenwerking met de NFIA, die trajecten dan kan ondersteunen. Als er bij een bedrijf plannen zijn de regio te verlaten wordt dit vroegtijdig gesignaleerd en kan er getracht worden invloed uit te oefenen op de besluitvorming.
- Het programma is zeer geschikt om signalen over het regionale en nationale vestigingsklimaat op te vangen. Lokale kwesties als vergunningverlening en handhaving, maar ook nationale zaken als belasting- en milieuwetgeving komen in de gesprekken aan de orde en kunnen op een bestuurlijk niveau worden geagendeerd.

Promotie

Voor een succesvolle acquisitie is een voortdurende promotie van Zeeland als vestigingsregio onontbeerlijk. Zeeland heeft bedrijven veel te bieden, maar dat aanbod moet wel zichtbaar worden gemaakt. Door de (inter)nationale onbekendheid van de provincie, anders dan vanwege het toeristische aanbod, komt Zeeland bij veel investeringsprojecten nog niet op de longlist. Een forse investering in de promotie van de regio is dan ook noodzakelijk.

Om Zeeland eenduidig en herkenbaar op de kaart te zetten op zowel het gebied van ondernemen, toerisme, wonen, werken en studeren, heeft Invest in Zeeland in 2017 samen met het VVV Zeeland en de Provincie Zeeland gewerkt aan een gezamenlijk campagneconcept voor de marketing- en communicatie. Dit is gebaseerd op het al ontwikkelde Land in Zee-concept. Het VVV Zeeland heeft eerder in 2017 al met het nieuwe concept campagne gevoerd, Invest in Zeeland gaat hiermee in 2018 verder aan de slag.

Website Invest in Zeeland

De website www.investinzeeland.com is belangrijk voor de zichtbaarheid van Invest in Zeeland. In 2017 is hard gewerkt aan de ontwikkeling van een vernieuwde website die qua techniek, gebruikersgemak, content en verbeterde vindbaarheid relevanter is geworden voor haar doelgroepen. Naast een Nederlandse en Engelse versie is er een Vlaamse versie van de website ontwikkeld, met daarop informatie specifiek voor deze doelgroep.

Website Uwband.nl

Samen met partnerorganisatie REWIN heeft Invest in Zeeland enkele jaren de website uwband.nl beschikbaar gesteld voor het laagdrempelig aanbieden van een overzicht van alle beschikbare locaties/panden in de regio Zeeland/West-Brabant. Helaas hebben we in 2017 moeten constateren Uwband.nl simpelweg niet meer kon concurreren met grote zoekmachines als Funda in Business en RealNext die landelijke bekendheid genieten en waar een stevige marketingcampagne achter zit. Omdat het actueel houden van Uwband.nl zeer tijdrovend is en de investering in tijd en geld niet opweegt tegen de frequentie waarmee door derden gebruik wordt gemaakt van de site is besloten de website per 1 januari 2018 niet verder te continueren.

Social media

Social media is een belangrijke bron van doorverwijzingen naar de website, voor het onderhouden van het netwerk en voor de algehele zichtbaarheid van Zeeland als vestigingsregio en Invest in Zeeland als organisatie. Daarom is in 2017 de inzet hierop voortgezet. Vanwege de zakelijke doelgroep (B2B) concentreert het gebruik zich op LinkedIn, Twitter en Youtube. Daarnaast is de online nieuwsbrief, uit de statistieken, een waardevol middel gebleken.

Beurzen

Een belangrijk onderdeel van de promotieactiviteiten vormt het bezoek en de deelname aan beurzen.

Omdat de ervaring de afgelopen jaren was dat gericht bezoeken meer opleverde dan deelname met eigen stand is daar in 2017 op gefocust.

Op beurzen kunnen de mogelijkheden van Zeeland goed in beeld worden gebracht. Het zijn bovendien gelegenheden om het netwerk te ontmoeten en uit te breiden.

Invest in Zeeland nam in 2017 deel aan:

- Fruit Logistica (Berlijn)
- Contacta (Goes)

Verder werden bezocht:

- Breakbulk Europe (Antwerpen)
- Seafood Expo Global (Antwerpen)
- Profood Tech (Chicago)
- Building Holland (Amsterdam)
- Transport & Logistics (München)
- Realty (Brussel)
- Provada (Amsterdam)
- Havencongres Zeeland (Vlissingen)
- SPRYG Congres Logistiek Vastgoed
- Expo Real (München)
- Transport & Logistics Antwerpen.

Ook werd deelgenomen aan diverse andere netwerkevenementen zoals Zeeland Business Crossborder Event, Regio in Bedrijf Connect en het Sterck Netwerk (Vlaanderen).

Overige marketing en communicatie

- De ontwikkelingen binnen Smart Delta Resources vormden aanleiding om vanuit Invest in Zeeland betrokken te zijn bij de Public Affairs en de website, met als uiteindelijk doel daar nieuwe investeringsprojecten uit te halen.
- Omdat is gebleken dat er naast online aanwezigheid ook nog steeds behoefte is aan offline materialen zijn er gedrukte factsheets van de sterke sectoren ontwikkeld en een flyer voor de Investor Relations, om mee te nemen naar afspraken en events.
- Tot slot is er voor de Belgische doelgroep geadverteerd in Sterck Magazines, wat deel uitmaakte van een pakket door de deelname aan het Sterck Netwerk, en is er een SEA-campagne geweest gericht op Vlaamse ondernemers in het grensgebied met Zeeuws-Vlaanderen.

Netwerk

Een sterk netwerk is van levensbelang voor Invest in Zeeland. Niet alleen zijn zij de grootste bron voor 'leads', potentiële nieuwe bedrijfsvestigingen of uitbreidingen in Zeeland, ook zijn zij belangrijke samenwerkingspartners in het ondersteunen van bedrijven. Invest in Zeeland werkt daarom voortdurend aan het opbouwen en onderhouden van haar netwerk met onder meer accountantskantoren, makelaars, aannemers, ontwikkelaars, uitzendbureaus en natuurlijk de al in Zeeland aanwezige bedrijven, overheden en organisaties.

Zeeuws netwerk

In Zeeland wordt er samengewerkt met collega's van Impuls, Provincie Zeeland, gemeenten, bedrijven en dienstverleners. Vanzelfsprekend is North Sea Port een belangrijke partner in de promotie van en

acquisitie voor Zeeland. Daarom hebben de commerciële teams van beide organisaties regelmatig overleg.

Invest in Holland netwerk

Regionaal en nationaal wordt vooral afstemming gezocht met collega-ontwikkelingsmaatschappijen en het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA), samen het Invest in Holland-netwerk.

Het belang van Invest in Holland

Alle regionale ontwikkelingsmaatschappijen en de NFIA hebben zich verenigd in 'Invest in Holland'. Dit platform is een bekrachtiging van een reeds bestaande samenwerking die in 2015 vorm heeft gekregen. Invest in Holland is een, in de internationale wereld van 'Investment Promotion', uniek samenwerkingsverband waarin een strategische manier van promoten en acquireren en een professionele kennisopbouw en -uitwisseling wordt gecombineerd met een zorgvuldige inventarisatie van vestigingsklimaatsignalen. De bundeling van krachten stelt elke regio in staat om binnen een nationale propositie haar sterke punten naar voren te brengen en tegelijkertijd te profiteren van de reikwijdte en slagkracht van een groot, internationaal netwerk. De 28 wereldwijd gevestigde kantoren van de NFIA zijn een belangrijk hulpstuk van Invest in Zeeland.

Zichtbaarheid van Zeeland vergroten bij het NFIA

In het kader van (internationale) acquisitie heeft het team van Invest in Zeeland in maart 2017 een uitgebreide presentatie gegeven aan het voltallige hoofdkantoor van de NFIA in Den Haag. Het doel hiervan was de bekendheid van Zeeland vergroten bij de projectmanagers van NFIA en de sterke kanten van Zeeland als vestigingsregio in beeld te brengen. Sinds de presentatie is het aantal leads afkomstig van de NFIA aantoonbaar gestegen.

Op 'stage' in Chicago

Om nog meer te profiteren van het Invest in Holland-netwerk heeft in 2017 een acquireur een maand namens Invest in Zeeland op het NFIA-kantoor in Chicago (VS) meegewerkt. Dit had meerdere doelen. Om te beginnen is de regio waarin dit kantoor zich bevindt een belangrijke 'donorregio' van bedrijven in Zeeland. Onder meer het hoofdkantoor van Dow is hier gevestigd. Samen met de Area Director van NFIA zijn meerdere bedrijven bezocht voor wie vestiging in Zeeland mogelijk interessant is. Dit leverde niet alleen betere zichtbaarheid van de mogelijkheden van Zeeland en potentiële nieuwe projecten op, ook werd de band tussen NFIA en Zeeland versterkt en is de werkwijze op de buitenkantoren nog duidelijker inzichtelijk gemaakt, waardoor Invest in Zeeland hier op in kan spelen om er maximaal rendement uit te halen.

2. Innovatiefinanciering

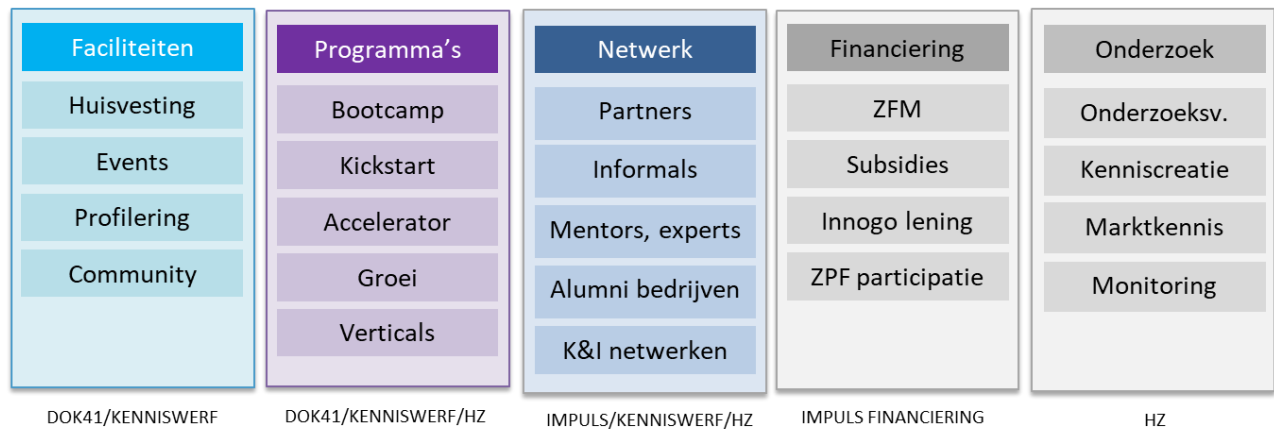
De afgelopen tien jaar heeft het cluster Innovatiefinanciering een groeiend netwerk van innovatieve mkb-ondernemers ondersteund met start- en groeikapitaal. Naast het verstrekken van risicokapitaal vanuit participatiefondsen, leningen tegen zachte voorwaarden en advies over regelingen en innovatiesubsidies, is ook gebouwd aan een breder financieringsnetwerk met banken, landelijke en regionale fondsen en andere financiële entiteiten. En daarnaast is er een start gemaakt met het opbouwen van een netwerk van private investeerders.

De komende jaren wil het cluster de hele financieringsketen voor innovatieve en groeiende ondernemers verder versterken. In eerste instantie door het vergroten van beschikbaarheid van (risico)kapitaal via haar participatiefondsen en het structureren en organiseren van het informel investors netwerk. Maar ook door innovatiefinanciering aan te laten sluiten bij het grotere startup ecosysteem voor innovatie en ondernemerschap, met begeleiding voor ondernemers in startup- en groeiprogramma's, het netwerk mentoren (ervaren groei ondernemers) en het (inter)nationale netwerk.

(Door)ontwikkelen & verbinden innovatie ecosysteem Zeeland

Innovatiekracht, groei en ondernemerschap vraagt om een sterk en krachtig regionaal ondernemersklimaat, met verbindingen en wisselwerking tussen alle spelers, dit zijn onder andere ondernemers, marktpartijen, kennisinstellingen en overheden. Hiermee kan invloed worden uitgeoefend op de prestaties van de lokale, ondernemende omgeving, het 'ecosysteem'.

Stichting Kenniswerf Zeeland | DOK41 ziet hier met haar (key)partner netwerk Impuls en HZ University of Applied Sciences een belangrijke rol voor haar weggelegd als onafhankelijke regisseur. Het cluster Innovatiefinanciering draagt daarnaar bij aan de bouw van een lokaal ecosysteem voor innovatie en ondernemerschap. Deze wordt verbonden aan landelijke en internationale ecosystemen en aan ondernemende spelers onderling. De link met het op te zetten Joint Research Centrum speelt hierin een belangrijke rol.

Eerstelijns intake

Dé loketfunctie voor financiering- en investeringsvraagstukken

Het eerstelijns intakegesprek is bedoeld voor startende en groeiende innovatieve bedrijven in Zeeland. Impuls vervult in dit kader een loketfunctie voor financiering- en investeringsvraagstukken. Afgelopen jaar hebben ongeveer 55 nieuwe (startende) ondernemers gebruik gemaakt van deze ingang om tot financieringspartijen te komen.

Onder de eerste lijn valt het programma Zeeland Financial Matching, maar ook het ondersteunen van het Zeeuwse mkb bij aanvragen voor innovatiesubsidies in de programma's OPZuid, MIT Zuid en CrossRoads vallen hieronder. Per jaar wordt op basis van de financiering van het cluster Innovatiefinanciering bekeken of en hoe de rol van de eerstelijnsfunctie wordt ingevuld.

Resultaten 2017

In 2017 zijn circa 55 nieuwe (startende) ondernemers gesproken met een financieringsvraagstuk. Zij zijn doorverwezen richting relevante partijen voor een vervolgtraject.

Zeeland Financial Matching

Looptijd project: 2013-2016 (afgerond in 2018) en een nieuwe programma van 2017 tot en met 2019
Betrokken partijen: Impuls in de uitvoering, daarnaast de Zeeuwse mkb-ondernemers en intermediaire partijen als banken, accountants en financiële experts.
Rol Impuls: Impuls verzorgt de uitvoering van de regeling en het projectmanagement
Omvang: ca. € 150.000,- per jaar
Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland, Stichting ZIGZAG en Impuls
Regio: Zeeland

Grotere kans op financiering door advies specialist

Het is bewezen dat ondernemers makkelijker een financiering krijgen, als ze door een onafhankelijke adviseur intensief zijn begeleid. Met een goede weergave van de cijfers en een strategische onderbouwing worden plannen eerder gehonoreerd. Vanwege hoge kosten schakelen veel ondernemers geen financieel specialist in.

Zeeland Financial Matching (Zeeland FM) biedt ondernemers, die hun product, dienst, technologie of bedrijfs- en productieprocessen willen vernieuwen om daarmee hun markt- en concurrentiepositie te verbeteren, de mogelijkheid om met korting een financieel specialist in te schakelen en zo hun kans op financiering te vergroten.

Belangrijke pijler in de financieringsketen

In de afgelopen jaren heeft dit programma, als onderdeel van de eerstelijns intake die Impuls binnen het cluster Innovatiefinanciering vervult, zich ontwikkeld tot een belangrijke pijler in de Zeeuwse financieringsketen. Zeeland FM is aanvullend op andere projecten van Impuls en op andere initiatieven in Zeeland. Vanuit Zeeland FM ontstaan leads voor onder andere initiatieven als Crowdfunding, het Zeeuws Participatie Fonds, het Zeeuws InvesteringsFonds, de Zeeuwse informals, de Zeeuwse banken en uiteraard voor financieel adviseurs.

Resultaten 2017

Vanaf de start van Zeeland FM zijn in totaal 44 vouchers toegekend. Hiervan zijn 36 cases inmiddels afgerond en lopen acht cases nog door in 2018. Twintig cases zijn inmiddels gefinancierd, dit gaat om een totaalbedrag van 8.500.000 euro. Hiermee ontstaan ongeveer 220 arbeidsplaatsen.

Programma Zeeland FM 2017-2019

Ook in het nieuwe programma zijn er al een tiental vouchers toegekend en lopen er een twintigtal leads die verder ingevuld dienen te worden in 2018.

Zeeuws Participatiefonds

Looptijd project: Geen einddatum

Rol Impuls: Impuls verzorgt het fondsmanagement, de administratie van het fonds en levert de uitvoerend bestuurder (namens de Provincie Zeeland). Tevens is Impuls nauw betrokken bij de gesprekken die worden gevoerd met het Ministerie van EZK inzake het beschikbaar stellen van kapitaal t.b.v. het ZPF.

Betrokken partijen: Provincie Zeeland, ABN Amro Participaties, De Zeeuwse Verzekeringen en ZLM. Dit zijn tevens de aandeelhouders van het fonds. In 2018 zullen de Provincie Zeeland en het Ministerie van EZK kapitaal beschikbaar stellen t.b.v. de verdere groei van het ZPF.

ZLM Verzekeringen en De Zeeuwse Verzekeringen hebben hiernaast de intentie extra kapitaal beschikbaar te stellen in 2018.

Omvang: De fondsomvang is € 2.000.000,- per ultimo 2017 en zal in 2018 verder groeien door kapitaalinjecties van diverse bestaande aandeelhouders en het ministerie van EZK.

Investing van risicodragend kapitaal

Het Zeeuws Participatiefonds (ZPF) investeert risicodragend kapitaal in innovatieve en groeiende mkb-bedrijven met een substantiële impact op de Zeeuwse economie en werkgelegenheid.

Resultaten 2017

Er is in 2017 gesproken met ongeveer vijftien bedrijven. Hiervan zijn twee bedrijven gefinancierd door het ZPF. Deze financiering ging om een bedrag van 300.000 euro. Hierna was het ZPF uit geïnvesteerd, aangezien de financiële middelen in het ZPF 1 volledig waren toegekend aan de participaties of gereserveerd voor begeleidingskosten. Echter, de bestaande aandeelhouders Provincie Zeeland, ZLM Verzekeringen en de Zeeuwse verzekeringen hadden reeds een toezegging gedaan voor een totaalbedrag van 800.000 euro. Deze middelen zijn in overleg met de aandeelhouders van het ZPF ingebracht in een nieuw op te richten B.V.

In november 2017 is derhalve het ZPF 2 B.V. opgericht, en is dus een bedrag van 800.000 euro opgehaald bij aandeelhouders Provincie Zeeland, ZLM verzekeringen en De Zeeuwse Verzekeringen, welke in ZPF 2 B.V. zijn ingebracht. Momenteel zijn er twee (vervolg)financieringsvraagstukken in behandeling. Als een bedrijf niet of niet direct in aanmerking komt voor financiering vanuit het ZPF dan wordt onderzocht of het bedrijf via het netwerk van Impuls op een andere wijze verder geholpen kan worden.

Zeeland in Stroomversnelling

In 2017 is naar aanleiding van het Rapport 'Zeeland in Stroomversnelling' een kapitaalmarktonderzoek uitgevoerd. Hieruit werd bevestigd dat er een hoge vraag is naar risicokapitaal in de vroege fasen. In 2017 zijn vele gesprekken gevoerd door Provincie Zeeland en Impuls met het Ministerie van EZK over het beschikbaar stellen van kapitaal ten bevordering van het ZPF. Tevens zijn gesprekken gevoerd met Provincie Zeeland, ZLM verzekeringen en De Zeeuwse Verzekeringen om extra kapitaal beschikbaar te stellen. Deze gesprekken zijn in een vergevorderd stadium. Partijen hebben deelname toegezegd en de voorbereiding op de besluitvormingstrajecten van het Ministerie EZK en Provincie Zeeland zijn in volle gang.

Rol Impuls

Impuls verzorgt het fondsmanagement, de administratie en levert de uitvoerend bestuurder (namens de Provincie Zeeland). Tevens is Impuls nauw betrokken bij de gesprekken die worden gevoerd met het Ministerie van EZK inzake deelname in het ZPF.

InnoGo!

<p>Looptijd project: 2017-2020</p> <p>Betrokken partijen: Enerzijds het bedrijfsleven (Unitron, Prior Advies, Rabobank, ABN AMRO, ImproveXL, ABAB Accountants, DRV accountants, Driekleur verzekeringen en diverse mkb-bedrijven), Stichting ZIGZAG, het Zeeuws Participatiefonds, het Zeeuws InvesteringsFonds en de Kamer van Koophandel. Tevens de kennisinstelling HZ University of Applied Sciences, alsmede diverse overheden.</p> <p>Rol Impuls: Ontwikkelaar, penvoerder, projectcoördinatie, begeleiding starters, projectadministratie, rapportage naar financiers.</p> <p>Omvang: € 3.300.00,- (2017-2020)</p> <p>Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland, Impuls en Rabobank</p> <p>Regio: Zeeland</p>
--

De schakel voor innovatie

InnoGo! is een krachtig programma voor innovatieve start-ups en mkb-ers in Zeeland. De doelstelling is om een schakel te zijn voor innovatieve, winstgevende ondernemingen die werkgelegenheid creëren in de regio. Voor de ondernemer is het netwerk, coaching en begeleiding de grootste toegevoegde waarde naast de financiering. Het programma loopt sinds 2009 en heeft inmiddels bekendheid in de regio. Sinds 2017 is het leningbedrag bij InnoGo! opgehoogd van 50.000 naar 100.000 euro voor zogenoemde ‘high potentials’. De eerste ervaringen met de uitbreiding van InnoGo! zijn positief. Er blijkt interesse te zijn voor deze lening faciliteit. Ten opzichte van vorige jaren zien we dat zowel het aantal leningen, deelnemers en lening bedrag is gestegen. Wat we verder constateren is dat high potentials soms snel groeien en daarmee ook snel hun lening aflossen.

Resultaten

Betreft	Resultaten	Periode
Totaal gepresenteerd commissie ‘17	14	‘17
<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe deelnemers • Bestaande deelnemers • Afgewezen deelnemers 	<p>10</p> <p>3</p> <p>1</p>	<p>‘17</p> <p>‘17</p> <p>‘17</p>
Leningen totaal (€)		
<ul style="list-style-type: none"> • Uitbetaalde leningen • Openstaande leningen • Afgeschreven leningen 	<p>€1.833.936,-</p> <p>€1.300.149,-</p> <p>€ 81.651,- (4%)</p>	<p>‘09–31/10/17</p> <p>‘09–31/10/17</p> <p>‘09–31/10/17</p>
Leningen 2017 (€)		
<ul style="list-style-type: none"> • Toegezegde leningen • Afgeschreven leningen • Aan ondernemingen >5jr 	<p>€ 540.000,-</p> <p>€ 35.000,-</p> <p>€ 0,-</p>	<p>‘17</p> <p>‘17</p> <p>‘17</p>
Aflossing leningen totaal (€)		
<ul style="list-style-type: none"> • Conform contract • Terug ontvangen 	<p>€1.208.196,-</p> <p>€ 574.107,- (48%)</p>	<p>‘09-‘17</p> <p>‘09-‘17</p>
Aflossing leningen 2017 (€)		
<ul style="list-style-type: none"> • Conform contract • Terug ontvangen 	<p>€ 326.856,-</p> <p>€ 228.152,- (70%)</p>	<p>‘17</p> <p>‘17</p>

Innovatiesubsidies

Impuls heeft een belangrijke rol in het stimuleren van innovatie binnen het Zeeuwse bedrijfsleven door gebruik te maken van de kansen die de innovatiesubsidies OPZuid, MITZuid en CrossRoads (Interreg) voor het mkb met zich mee brengt.

OPZuid

Looptijd project: 2014-2020

Betrokken partijen: Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, de ontwikkelingsmaatschappijen Impuls, BOM en LIOF en Stimulus.

Rol Impuls: Ondernemers wijzen op de mogelijkheden van de regeling, begeleiding naar ondersteuning bij de aanvraag alsmede het aanscherpen van de aanvragen en businesscase.

Omvang project: € 8.250.000,- voor de openstelling van de regeling "Valorisatievermogen voor het mkb" (1B2) in 2017

Subsidieverstrekkers: EFRO (Europa), Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg

Regio: Zuid-Nederland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg

Versterken samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden

OPZuid (EFRO) is een programma voor de provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dat met name gericht is op het innovatieve mkb en de samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden te versterken.

Innovatiebevordering

Binnen de investeringsprioriteit 'Bevordering onderzoek en innovatie en het ontwikkelen van verbindingen en synergiën' onderscheidt het OPZuid drie specifieke doelstellingen:

- Het versterken en verbreden van het Zuid-Nederlandse open innovatiesysteem in crossovers tussen de internationale topclusters en tussen nationale en internationale topclusters met een grotere deelname van het mkb daarin.
- Het versterken van het valorisatievermogen van het mkb binnen de internationale en nationale topclusters om zo een bijdrage te leveren aan het oplossen van geïdentificeerde maatschappelijke uitdagingen en versterking van de topclusters.
- Duurzame versterking van het systeem waarbinnen arbeidsvraag- en aanbod binnen de RIS3 topclusters op elkaar worden afgestemd om het innovatiepotentieel van de topclusters optimaal te benutten.

Koolstofarme economie

Binnen de investeringsprioriteit 'Onderzoek, innovatie en gebruik van low-carbon technologie' kent het OPZuid-programma één specifieke doelstelling:

- Het stimuleren van innovatie gekoppeld aan slimme uitrol van koolstofarme technologieën en instrumenten gericht op de bebouwde omgeving.

Resultaten 2017

Vanaf 15 mei tot en met 23 juni 2017 was er een openstelling van de mkb regeling van OPZuid. In het aanvraagtraject is er vanuit Impuls met een dertig geïnteresseerde bedrijven en consortia contact geweest over deze regeling en uiteindelijk heeft dat geleid tot een drietal Zeeuwse aanvragen.

MIT Zuid

Looptijd project: 2017

Betrokken partijen: Ministerie van Economische Zaken, RVO, Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, de ontwikkelingsmaatschappijen Impuls, BOM en LIOF en Stimulus.

Rol Impuls: Ondernemers wijzen op de mogelijkheden van de regeling, begeleiding naar ondersteuning bij de aanvraag alsmede het aanscherpen van de aanvragen en businesscase.

Omvang: € 10.900.000,- (budget 2017)

Subsidieverstrekkers: RVO en Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg

Regio: Zuid-Nederland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg

Stimulering van innovatie in mkb

Mkb-innovatiestimulering topsectoren Zuid-Nederland is een samenwerking tussen het Ministerie van Economische Zaken en de Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Het betreft een gezamenlijk regeling - en uitvoeringspakket om innovatie in het mkb te stimuleren in de topclusters van de RIS 3 en de topsectoren van Economische Zaken. De regeling bestaat uit een drietal instrumenten namelijk innovatieadvies, haalbaarheidsstudies en R&D samenwerkingsprojecten.

10,9 miljoen beschikbaar

De regeling die vanaf 1 maart werd opengesteld zag er in grote lijnen hetzelfde uit als in 2016. In totaal werd zo'n 10,9 miljoen euro ter beschikking gesteld voor het MIT-Zuid programma. Hiervan is 5,45 miljoen euro afkomstig van het Rijk, 3 miljoen euro van de Provincie Noord-Brabant, 1,5 miljoen euro van de Provincie Limburg en 900.000 euro van de Provincie Zeeland. Belangrijkste verschil is dat het maximale subsidiebedrag voor haalbaarheidsprojecten daalt van 50.000 naar 25.000 euro. Als gevolg van deze wijziging konden er in 2017 meer bedrijven worden bediend.

Frontoffice Impuls

Impuls vormt op vraag van de Provincie Zeeland de frontoffice voor begeleiding bij het aanvragen van MIT Zuid subsidies en het aanscherpen van de businesscases.

Resultaten 2017

In 2017 zijn twaalf haalbaarheidsstudies ingediend en geen innovatieprojecten. Van deze aanvragen zijn er uiteindelijk zeven goedgekeurd.

In september zijn er een vijftal R&D projectaanvragen ingediend, daarnaast was er nog een enkele aanvraag met een Zeeuwse partij in een andere regio.

2018

Ook in 2018 zal de regeling, vergelijkbaar aan die van afgelopen jaar, worden open gesteld.

CrossRoads2

Looptijd project: 2016-2018

Betrokken partijen: REWIN, BOM, LIOF, Stimulus, Innovatiecentrum Limburg en Oost-Vlaanderen, I-cleantech Vlaanderen

Rol Impuls: Ambassadeur en adviseur in de regio Zeeland

Omvang: € 8.000.000,- EFRO; € 2.360.000,- publieke cofinanciering; bijdrage voor Impuls bedraagt €155.000,-

Subsidieverstrekkers: EU, Vlaams gewest, Ministerie van Economische Zaken en provincies
Regio: Vlaanderen en Zuid-Nedeland (Limburg, Brabant en Zeeland)

Grensoverschrijdende samenwerking

Het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden hebben een vervolg van het project CrossRoads opgezet om bedrijven in de grensregio Vlaanderen-Nederland te helpen bij het toepassen van nieuwe technologieën. CrossRoads is een samenwerking tussen Vlaanderen en de Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Het programma bestaat uit haalbaarheidsstudies en innovatieprojecten. De projecten die binnen CrossRoads2 worden gefinancierd hebben betrekking op industrieel onderzoek en/of experimentele ontwikkeling. Een innovatieproject wordt altijd uitgevoerd in een samenwerkingsverband tussen minimaal twee mkb/kmo bedrijven waarvan minimaal één mkb-bedrijf aan Nederlandse zijde en één kmo-bedrijf aan Vlaamse zijde.

Resultaten 2017

Er zijn een achttal CrossRoads projecten goedgekeurd met een Zeeuwse ondernemer in het consortium. Een aantal daarvan hebben via het programma nieuwe contacten gelegd met bedrijven in Vlaanderen. Medio 2018 verwachten we de eerste prototypes van hun innovaties.

Stichting Kenniswerf Zeeland | DOK41

Looptijd project: 2015-2020

Betrokken partijen: AMELS, DAMEN, DELTA, de Ondernemer, Edisonpark, Habitat projectontwikkeling, Team Industrial Services, UWV, HZ University of Applied Sciences, Scalda, UCR, RPCZ, ABAB accountants, DRV accountants, Illuxtron, Lumen, Meijling & Sarneel, Multi, OceanWide Expeditions, Humares, l'escaut woonservice, Orionis Walcheren, TWZ, Rabobank Walcheren/ Noord-Beveland, Gemeente Vlissingen, Stichting ZIGZAG, Impuls en Provincie Zeeland

Rol Impuls: Strategisch projectpartner, vertegenwoordiging bestuur en financiële administratie

Omvang: De Stichting had een begroting van circa € 900.000,- in 2017

Subsidieverstrekker: Provincie Zeeland, gemeente Vlissingen en bovengenoemde partijen

Regio: Kenniswerf Zeeland heeft als locatie Vlissingen, maar heeft de aantrekkingskracht voor heel Zeeland

Bouwen aan de toonaangevende Zeeuwse bedrijven van morgen

Stichting Kenniswerf/DOK41 heeft de positie om als onafhankelijk publiek-privaat samenwerkingsverband tussen bedrijfsleven, overheden en kennisinstellingen innovatie en ondernemerschap te agenderen, te stimuleren en te regisseren. Impuls Zeeland en HZ University of Applied Sciences (HZ) zijn de "founding partners". Samen met UCR en Scalda is de koppeling met de kennisinstellingen goed geborgd en wordt samen met het bedrijfsleven gebouwd aan de kennis van morgen. In samenwerking met de HZ, het op te zetten Joint Research Centrum en de UCR Engineering en Innovation bouwen we aan een sterk consortium op het thema innovatie en ondernemerschap.

Ambitie en hoofddoelen

De ambitie is om een bestendig klimaat te creëren waarin Stichting Kenniswerf/DOK41, samen met kennisinstellingen en ondernemers – start ups, mkb en de grotere corporate bedrijven – een rijke voedingsbodem vinden om met elkaar te kunnen bouwen aan een toonaangevende positie voor de dag van morgen.

Om het Zeeuws Innovatie ecosysteem te versterken hebben we de volgende hoofddoelen:

1. **Verhogen innovatiekracht en skills van Zeeland:** Door het herkennen en realiseren van kansen voor innovatie voor de region en spreiding van innovaties, gecombineerd met

ondernemerschap, wilt Kenniswerf|DOK41 de overlevingskans van Zeeuwse bedrijven verhogen en het innovatieve ondernemersklimaat in Zeeland stimuleren. Focus ligt op die sectoren die onder sterke invloed staan van trends en ontwikkelingen, alsook regionaal sterke thema's.

2. **Stimuleren groei van innovatieve bedrijven:** Groei versterkt de concurrentiepositie in een mondiale markt met meer schaalbare businessmodellen. Het is 'eten of gegeten worden'. Met het opschalen van innovaties verzilveren we bovendien de kansen voor behoud van toekomstige werkgelegenheid.
3. **Aanjagen innovatief ondernemerschap:** Het potentieel aan ondernemers in Zeeland moet worden aangewakkerd, daarbij in het bijzonder bij de nieuwe generatie via de kennisinstellingen. Focus ligt hierbij op de startup initiatieven gericht op de nieuwe economie, alsook de regionaal sterke thema's.

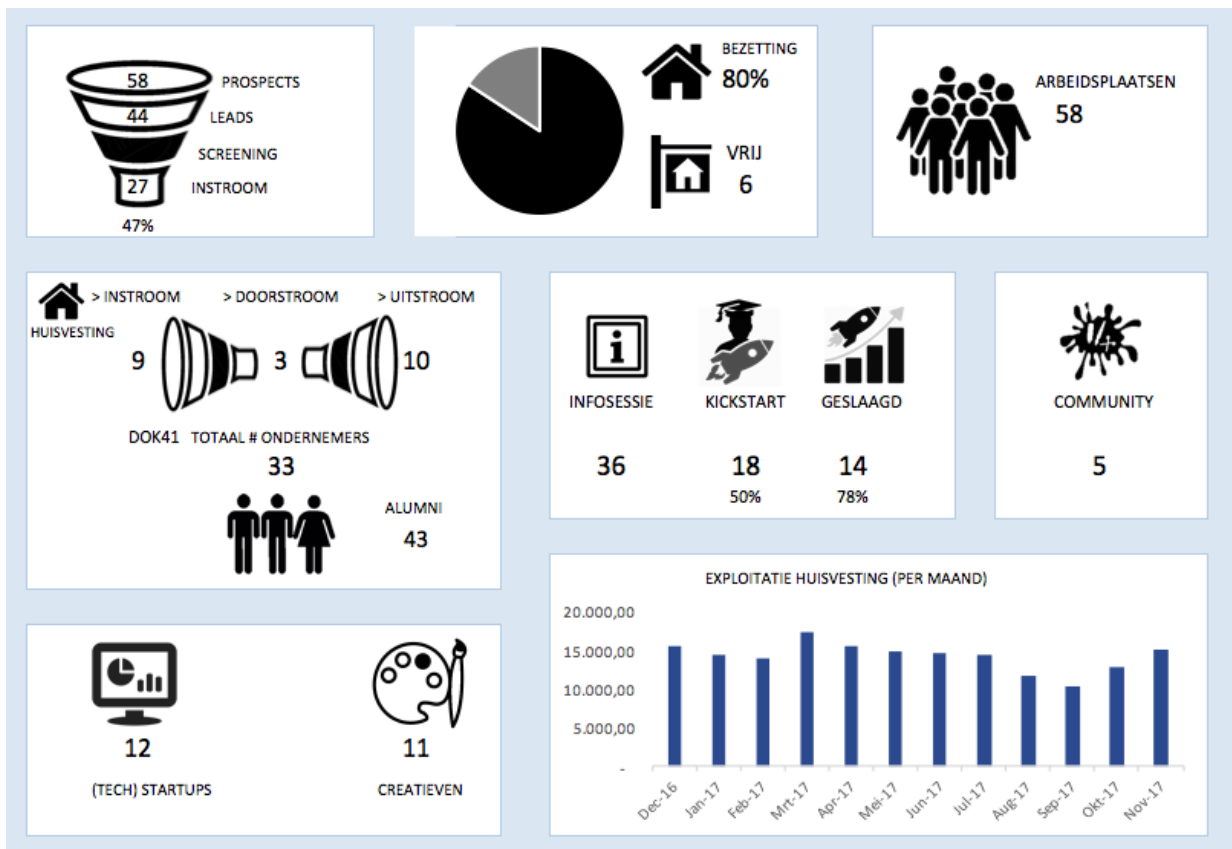
Beoogde resultaten

Een duurzaam Zeeuws ecosysteem waarin faciliteiten, programma's netwerk, financiering en onderzoek slimmer met elkaar zijn verbonden om ondernemerschap, innovatie en groei aan te jagen.

Kapitaalmarktonderzoek

De ontwikkelingen van de commissie Balkenende hebben mede geleid tot een onafhankelijk onderzoek naar de Zeeuwse kapitaalmarkt. Omdat de vraag naar (hoog) risico kapitaal het aanbod ervan in Zeeland overstijgt heeft dit ertoe geleid dat er meer middelen beschikbaar komen voor Zeeuwse innovatieve mkb bedrijven. Het onderzoek geeft daarnaast de aanbeveling te werken aan ontwikkel- of acceleratieprogramma's om de investor readiness te vergroten.

Facts & figures 2017

Link2Innovate gestart

Financiering voor koppeling van technostarters met draagkrachtige bedrijven. Interreg project Link2Innovate helpt via coaching en samenwerking mkb-ers in de grensregio door technostarters te linken aan geïnteresseerde bedrijven of organisaties aan de andere kant van de grens. Zeeuwse technologiebedrijven die een innovatie willen (door)ontwikkelen én grensoverschrijdend willen samenwerken, kunnen terecht bij Link2Innovate. In 2016 is dit project opgestart en in 2017 heeft dit geleid tot een drietal cases met innovatieve bedrijven uit Zeeland die gekoppeld zijn aan Vlaamse ondernemers om hun innovatie verder uit te werken.

3. Circulaire economie

Zoveel mogelijk behouden van economische waarde

De circulaire economie is een economisch systeem dat is bedoeld om herbruikbaarheid van producten en grondstoffen te maximaliseren en waardevernietiging te minimaliseren. Anders dan in het huidige lineaire systeem, waarin grondstoffen worden omgezet in producten die aan het einde van hun levensduur worden vernietigd. Het circulaire systeem kent twee kringlopen van materialen. Een biologische kringloop, waarin reststoffen na gebruik veilig terugvloeien in de natuur. En een technische kringloop, waarvoor product(onderdelen) zo zijn ontworpen en vermarkt dat deze op kwalitatief hoogwaardig niveau opnieuw gebruikt kunnen worden. Hierdoor blijft de economische waarde zoveel mogelijk behouden.

Circulair (ver)bouwen Jeugd- Kindkliniek Emergis

Looptijd project: November 2015-maart 2019
Betrokken partijen: Emergis, Provincie Zeeland, Rabobank Nederland en Oosterschelde, RDH Architecten, Innax, Justion Advocaten, Impuls
Rol Impuls: Borgen dat lokale bedrijven een rol gaan vervullen in het bouw- en ontwikkelproces. Continu verkennen van subsidiemogelijkheden.
Omvang project: € 4.500.000,-
Subsidie en subsidieverstrekker: Provincie Zeeland € 100.000,- en Rijkswaterstaat € 100.000,-
Regio/plaats: Zuid-Beveland, Kloetinge

Oud kantoor vormt basis voor nieuwe kliniek

Emergis, de psychiatrische instelling in Kloetinge, gaat een Kinder- en Jeugdkliniek bouwen, deels verbouw, deels nieuwbouw. Bijzonder is dat een kantoorgebouw van Rijkswaterstaat in Terneuzen, dat moest wijken voor de nieuwe zeesluis, de basis vormde voor het ontwerp van deze kliniek. In 2017 is het kantoor zorgvuldig gedemonteerd en zijn de bruikbare materialen (ca. 40%) opgeslagen in Middelburg, bij het werk-leerbedrijf van Emergis. De medewerkers hiervan hebben de materialen gereviseerd en gesorteerd, zodat ze in 2018 direct toepasbaar zijn voor de bouw van de kliniek. In het gehele traject worden zoveel mogelijk lokale partijen betrokken.

Resultaten 2017

Het ontwerp van de kliniek is gereedgemaakt, de financiering is rond gekomen en er zijn voor verschillende percelen aanbieders in de markt gevonden.

Rol Impuls

Impuls heeft zitting in het ontwikkelteam van Emergis en werkt mee aan de werving van Zeeuwse bedrijven, het uitdragen van de kennis die in dit project is ontwikkeld en neemt actief deel aan het communicatieteam van dit project. Tevens is gewerkt aan het realiseren van extra financiering voor de demontage van het Rijkswaterstaatgebouw.

Train de Trainer in de circulaire economie

Looptijd project: September 2017 - december 2018
Rol Impuls: Initiatiefnemer
Betrokken partijen: HZ University of Applied Sciences en RDH Architecten
Subsidieverstrekkers: Ministerie van EZ
Omvang: € 52.700,-

Circulaire oplossingen voor klanten

De HZ University of Applied Sciences ontwikkelt samen met RDH Architecten een cursus voor architecten, ontwerpers, ingenieursbureaus, adviseurs, bouwbedrijven en installateurs om circulaire oplossingen te kunnen bieden aan klanten.

Resultaten 2017

Het plan is ontwikkeld, er zijn partners gevonden voor de uitvoering en er is subsidie verkregen bij RVO.

Rol Impuls

Impuls heeft project geïnitieerd, partners gezocht en financiering geregeld.

Sneller en beter naar Nul op de Meter in Middelburg

Looptijd project: December 2015 - juli 2019

Rol Impuls: Ondersteuning in uitvoering voor de gemeente Middelburg

Betrokken partijen: Gemeente Middelburg, bouwbedrijf Adriaanse, Bouwbedrijf Fraanje, Installatiebedrijf ITN, Bouwgroep Peters, installatiebedrijf Van de Velde, Architecten Alliantie, Joos Nijse Architectuur, Dubourgraaf, Widea

Subsidieverstrekkers: OP-Zuid, Provincie Zeeland, Provincie Noord-Brabant

Omvang: € 880.000,-

Renoveren naar nul op de meter

Het project is er op gericht om inwoners van de gemeente Middelburg hun woning naar nul op de meter te laten renoveren. Particuliere woningeigenaren kunnen tot 21.000 euro subsidie ontvangen als zij zelf ook minimaal zo'n bedrag investeren om hun woning naar Nul op de Meter of NoM-Ready te renoveren. Een bouwteam van Zeeuwse bedrijven biedt zijn expertise aan om de woningen te renoveren.

Resultaten 2017

In 2017 is een bouwteam van Zeeuwse aannemers, installateurs en adviseurs opgezet en zijn enkele tientallen aanvragen van particulieren in behandeling genomen.

Rol Impuls

Impuls heeft Zeeuwse bedrijven benaderd om deel te nemen in dit project en zitting te nemen in het Nul op de Meter team Middelburg. Impuls is coördinator van dit team.

Zeeuws Energieakkoord particuliere woningbouw

Looptijd project: September 2015 tot december 2045, elke twee jaar vindt een evaluatie plaats

Rol Impuls: Mede-initiatiefnemer en coördinator

Betrokken partijen: Bouwend Zeeland, Delta, Enduris, alle 13 Zeeuwse gemeenten: Hulst, Terneuzen, Sluis, Vlissingen, Middelburg, Veere, Goes, Noord-Beveland, Kapelle, Borsele, Reimerswaal, Schouwen-Duiveland, Tholen, HZ University of Applied Sciences, Marsaki, Provincie Zeeland, Sociale Innovatie Zeeland, Uneto-VNI, Zeeuws Klimaatfonds, Zeeuwse Milieufederatie, Zeeuwind, vertegenwoordiger Dorpen met innovatieve aanpak, Energieambassadeur Stroomversnelling

Omvang project: € 100.000,- voor VNG-projecten.

Versneld energie- en CO2-neutraal maken van particuliere woningen

Meer dan 30 Zeeuwse bedrijven en organisaties hebben begin 2017 hun handtekening gezet onder het Zeeuws Energieakkoord. Daarmee spreken ze af dat zij gezamenlijk gaan werken aan het versneld energie- en CO2-neutraal maken van de Zeeuwse particuliere woningvoorraad. De doelstelling is om de particuliere woningvoorraad in 2045 volledig energieneutraal te hebben. Dit betekent dat er per jaar ruim 4.000 Zeeuwse woningen energieneutraal gemaakt moeten worden om dit te behalen. De verwachting is dat het in de beginperiode langzamer zal gaan, maar dat na een aantal jaar een vliegwielen zal ontstaan. De eisen aan nieuwbouw, dat huizen (bijna) energieneutraal gebouwd moeten worden vanaf 2020, zal hieraan ook bijdragen. Bijzonder is de samenwerking van deze partijen die van nature niet gewend zijn met elkaar samen te werken.

Resultaten 2017

De ondertekening van het energieakkoord heeft in februari 2017 plaatsgevonden. De partners hebben individueel en gezamenlijk acties opgezet om te werken aan energiebesparing. Bouwend Zeeland en Uneto-VNI hebben bij hun leden het thema meerdere malen nadrukkelijk onder de aandacht gebracht. Tussen de partners zijn diverse initiatieven ontstaan, gericht op energiebesparing in de gebouwde omgeving. De Provincie Zeeland is gezamenlijk met het Zeeuws Energieakkoord en enkele partners daarvan de Energiedialoog gestart, die in 2018 uitgewerkt gaat worden.

Er zijn drie projecten aangevraagd en gehonoreerd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, gericht op dorpsgerichte aanpak van energiebesparing, energiebesparing bij monumenten en het benutten van natuurlijk momenten bij particulieren om energiebesparing te bespreken. Samen met gemeenten, aannemers, installateurs, de bank en makelaars is gezocht hoe elke partij kan inspelen op de natuurlijke momenten bij een woningeigenaar die zijn woning gaat verbouwen, of gaat verhuizen, om tevens maatregelen te nemen op het vlak van energiebesparing.

Rol Impuls

Mede-initiatiefnemer en coördinator van het Zeeuws Energieakkoord samen met de regiocoördinator van de Zeeuwse gemeenten. Impuls wil binnen dit project natuurlijk momenten (bijvoorbeeld een verbouwing als kinderen het huis uit gaan) benutten waarin woningen kunnen worden aangepast. Of als mensen van woning veranderen, de kans grijpen om meteen het belang van isoleren en energiebesparing aan te kaarten.

Bouw circulaire kantoren Bio Base Europe Training Center

Looptijd project: Maart 2017 tot april 2018

Rol Impuls: Coördinator bouwteam

Betrokken partijen: Bio Base Europe Training Center, Paras Concepts BV, VKP, Elektra21, Even Kijken Project BV, ZVU, Stichting Duurzaam Nederland

Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland

Omvang: € 75.400,-

Circulaire kantoorunits in Bio Base Training Center

Voor het Bio Base Training Center zijn kantoorunits ontwikkeld volgens de principes van circulaire en biobased economie. Dit is in bouwteamverband ontwikkeld, door Paras Concepts, als een demoproject.

Resultaten 2017

Begin 2017 is het project ontwikkeld en zijn er geïnteresseerde partners aangehaakt. Vervolgens is er financiering geregeld, waarna de kantoorunits in september 2017 zijn gerealiseerd.

Rol Impuls

Impuls heeft ondersteuning geboden bij de ontwikkeling van het concept, het aanvragen van de subsidie en het vinden van geschikte partners.

Sugar Delta

Looptijd project: Tot eind 2018, waarna een go/no go besluit

Rol Impuls: Lid stuurgroep

Betrokken partijen: Biobased Delta, Rewin, BOM

Subsidieverstrekkers: Provincie Brabant

Omvang: € 100.000,-

Omzetten van bietsuikers in producten als melkzuur of citroenzuur

Sugar Delta is een initiatief van Biobased Delta en heeft als doel om binnen enkele jaren een fabriek in Zuidwest Nederland te realiseren die bietsuikers omzet in producten als melkzuur of citroenzuur. Deze producten hebben vervolgens een hoge toegevoegde waarde voor de voedings- of chemische industrie. Hiervoor wordt gedacht aan bedrijven die een vergelijkbare fabriek op een andere locatie hebben staan en geïnteresseerd zijn zich met een productielocatie in Noordwest-Europa te vestigen. Potentiele partijen in binnen- en buitenland worden benaderd met een regiopropositie die de uitstekende logistieke infrastructuur, de aanwezigheid van grote suikerproducenten en suikeroverslag in combinatie met de aanwezigheid van een sterke chemische industrie, beklemtoont. Impuls maakt deel uit van de stuurgroep van Sugar Delta.

Resultaten 2017

Bestaande wereldspelers zijn geïnventariseerd en daarnaast ook de productiecapaciteiten en vraag en aanbod. Hieruit zijn twee Chinese firma's naar voren gekomen die mogelijk naar Europa willen komen. In opdracht van Biobased Delta zijn de twee bedrijven vervolgens gepolst door een Chinees adviesbureau. Een van de twee bedrijven heeft interesse maar wil meer informatie.

Rol Impuls

Als lid van de stuurgroep helpt Impuls met het sturing geven aan dit proces.

Grevelingen on Demand

Looptijd project: 2017 - 2019

Rol Impuls: Initiator en facilitator

Betrokken partijen: BT-Projects, ICL-IP, Enduris, Vandebrom, Primus Power, HZ University of Applied Sciences en Provincie Zeeland.

Subsidieverstrekkers: Stichting Zeeuwse Publieke Belangen, NWE-Interreg Programma – MIDAS (aanvraag loopt nog)

Omvang: € 750.000,-

Benutting lokale transportnet optimaliseren

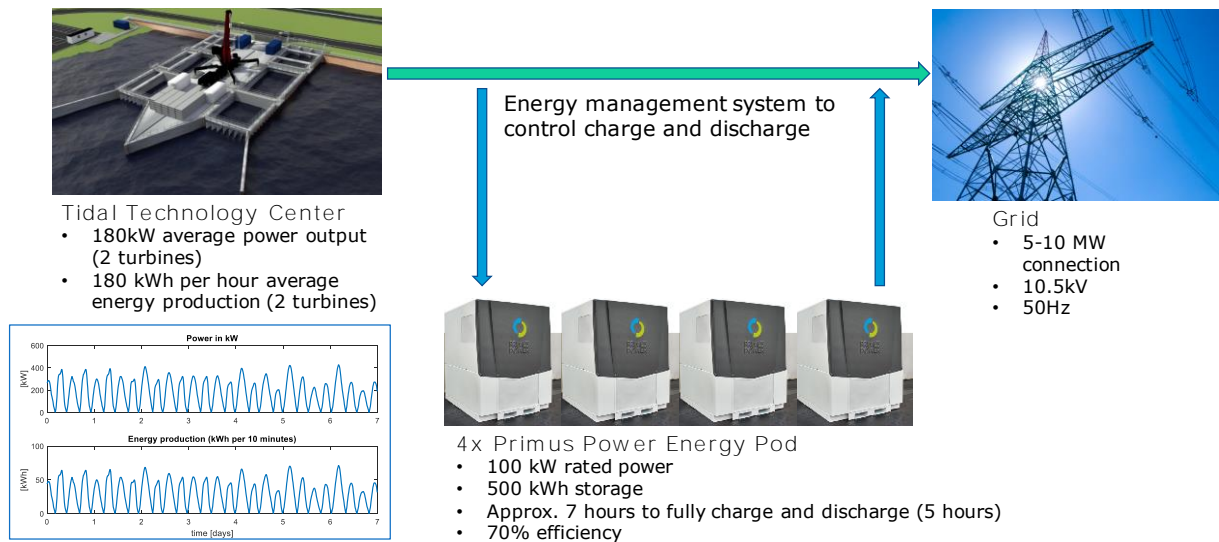
De uitvoering van een pilot waarbij onderzoek wordt gedaan naar de mogelijkheden en opschaling van energieopslag binnen Zeeland. Dit moet passen binnen het regionale transportnet van Enduris. Met als doel de benutting van het lokale transportnet te optimaliseren en overbelastingen te voorkomen. Hiermee investeringen uit- of zelfs af te stellen onder volledig behoudt van netbetrouwbaarheid.

Resultaten 2017

Er is een samenwerkingsverband opgericht bestaande uit BT-Projects, ICL-IP, Enduris, Vandebrom, Primus Power, HZ University of Applied Sciences (HZ) en Provincie Zeeland. BT-Projects is eigenaar van het Tidal Testing Centre (TTC) waar de accu's zullen worden geplaatst, ICL -IP is producent en leverancier van de elektrolyt die door Primus Power in de flow cell accu's wordt toegepast. Enduris en HZ gaan vervolgens het model ontwikkelen en de data analyseren.

Rol Impuls

Impuls heeft samen met de Provincie Zeeland het initiatief genomen om deze samenwerking op te zetten.

PS Loop

Looptijd project: 2017 - 2021

Rol Impuls: Overbruggingsfinanciering InnoGo!

Betrokken partijen: Het project wordt ondersteund door partijen uit de hele keten van grondstofproductie, PS-schuim producenten, verwerkers, tot aan EPS-recyclers en alle overige betrokken partijen.

Subsidieverstrekkers: Europees demonstratieprogramma Life

Omvang: € 9,3 Miljoen

Duurzame recycling van polystyreenschuim

PS Loop is een demonstratiefabriek dat aantoont dat polystyreenschuim (PS-schuim) met gebromeerde vlamvertragers, wat in de jaren '60 op grote schaal als isolatiemateriaal is toegepast, op duurzame wijze kan worden gerecycled. Het PS-schuim dat vrijkomt bij sloopwerkzaamheden wordt

hiervoor ingezameld in de demonstratiefabriek. Vervolgens wordt het verwerkt tot schoon polystyreen, wat vrij is van gebromeerde vlamvertragers. Het schone polystyreen wordt verkocht en de vlamvertrager, die ook wordt teruggewonnen, wordt door ICL-IP weer als grondstof ingenomen voor de productie van nieuwe producten. De demonstratiefabriek heeft een verwerkingscapaciteit van 3.000 ton polystyreen per jaar en wordt naast ICL-IP in Terneuzen gebouwd.

Resultaten 2017

Er is in 2017 een LIFE-subsidie toegekend, dit is een subsidieprogramma voor milieu en klimaat. Vervolgens is het terrein naast ICL-Terneuzen aangekocht. Alle contracten zijn gefinaliseerd en er is begonnen met aannemen van personeel.

Rol Impuls

Impuls heeft geholpen bij het beschikbaar stellen van een overbruggingsfinanciering via InnoGo!

Biobased Infrastructuur voor Kennis (BIK)

Looptijd project: 2015-2017

Betrokken partijen: Partners zijn Avans/CoEBBE (pervoerder), BAC, Millvision, GCC, CHILL, Rusthoeve, BOM en Rewin. Tevens wordt het mkb hier uitgebreid bij betrokken.

Rol Impuls: Business development

Omvang project: € 1.600.000,- (Zeeuws deel € 222.000,-)

Subsidie en subsidieverstrekker: OP-Zuid circa € 531.000,-

Regio/plaats: Zuid-Nederland

Ontwikkelplaats waar ondernemers kunnen samenwerken met kenniswerkers

Het ontwikkelen van een Biobased Netwerk bestaande uit zes applicatiecentra in Zuid-Nederland te weten, Biopolymeer Applicatie Centrum (BAC), Chemelot Innovation and Learning Labs (CHILL), Green Chemistry Campus (GCC), Kleuren Applicatie Centrum (KLAC), Natuurvezel Applicatie Centrum (NAC), Biobased Innovations Garden (Rusthoeve Agrarisch Innovatie en Kenniscentrum).

Een toegankelijk, volledig ingerichte ontwikkelwerkplaats

Een applicatiecentrum is een toegankelijk, volledig ingerichte ontwikkelwerkplaats waar een ondernemer(s) samenwerkt met kenniswerkers (onderzoekers, studenten) om een experiment rond een bepaald product of technologie samen uit kunnen voeren. Ieder applicatiecentrum heeft zijn eigen expertises. Met inzet van aanwezige apparatuur of andere product specifieke faciliteiten worden testen uitgevoerd en prototypes ontwikkeld. Zo krijgt de ondernemer toegang tot publieke kennis, ontwikkelt samen specifieke kennis en kan de apparatuur ingezet worden voor experimentele product -en/of procesontwikkeling.

Aantrekkelijke kenmerken van de betrokken applicatiecentra zijn:

- Laagdrempelig, de applicatiecentra staan dicht bij de markt.
- Co-creatie, samen en interactief creëren.
- Multidisciplinair, vele expertises komen samen tijdens het ontwikkelen van een product.
- Transparantie en een opendeur cultuur.

(Inter)nationaal onderscheidend aanbod van kennis en diensten

De biobased applicatiecentra zijn in verschillende stadia van ontwikkeling en opereerden tot op heden alleen. Door dit project zijn de applicatiecentra doorgroeid naar een (inter)nationaal onderscheidend aanbod van kennis en diensten.

Biobased Innovations Garden Rusthoeve

De Biobased Innovations Garden Rusthoeve (BIGR), gesitueerd op de Rusthoeve, is een applicatiecentrum voor de teelt, het testen en de verwerking van verschillende soorten biomassa wat een bron kan zijn voor mkb-ers en collega applicatiecentra. Cross-overs worden gelegd naar applicatiecentra in aansluitende topclusters zoals food en chemie. Tegelijkertijd hebben de applicatiecentra tijdens het project meerdere mkb-bedrijven geholpen met concrete innovaties en businesscases. Hiermee is de BIGR verder doorontwikkeld en zijn er structuurversterkende projecten samen met het mkb ontwikkeld.

Resultaten 2017

Er is een gezamenlijke methodiek ontwikkeld voor de beoordeling van Prototype Markt Combinaties om de status van ontwikkeling en de kansrijkheid van slagen van een PMC beter in te kunnen schatten. Dit is nog in een beginstadium, maar er zijn wat contouren geschetst om mogelijke businesscases te ontwikkelen. Daarnaast zijn er gezamenlijke criteria opgesteld voor de ontwikkeling van een applicatiecentrum.

De brochure en website met hierin wat de verschillende applicatiecentra te bieden hebben en wat hieraan onderscheidend is, is aangescherpt. De fysieke bijeenkomsten zijn voortgezet, waarin de verschillende applicatiecentra elkaar bezoeken en nader kennismaken met elkaar. Tevens zijn enkele ideeën voor de haalbaarheid van verwaarding van biomassa gezamenlijk door de applicatiecentra onderzocht.

Deze samenwerking heeft geleid tot vertrouwen, zodat men elkaar kan versterken en de doorverwijfsfunctie beter in de praktijk gaat werken. Het netwerk zal doorgezet worden na dit project.

Rol Impuls

Business development, het verbinden van Zeeuws bedrijven en/of ondernemers aan de applicatiecentra en het verder ontwikkelen van kansrijke biobased cases. Dit in samenwerking met de Brabantse ontwikkelingsmaatschappijen Rewin en de BOM. En door middel van het Centre of Expertise Biobased Economy is tevens de link naar onderzoek en onderwijs gelegd.

Zie ook <http://biobasednetwork.com/>

Zeewierteelt Oosterschelde

Looptijd project: Januari 2016 – december 2020

Betrokken partijen: Seaweed Harvest Holland, Spennekot, Your Well, Zeeuwse Zeewierhandel en Stichting Zeeschelp

Rol Impuls: Ondersteuning bij zoektocht naar en werven van financiering en subsidie

Subsidieverstrekkers: InnoGo!, Zeeuws Participatie Fonds, regeling Innovatieprojecten Aquacultuur

Projectomvang: Circa € 1.000.000,-

Regio/plaats: Schouwen Duiveland, Kerkwerpe

Zeewieren kweken met nieuwe innovatieve methoden

De Zeeuwse mkb-bedrijven Spennekot Streekproducten, De Zeeuwse Zeewierhandel en Your Well werken met elkaar in het bedrijf Seaweed Harvest Holland B.V. (SHH). De ambitie van dit samenwerkingsverband is om op grote schaal met nieuwe innovatieve methodes zeewieren te kweken, reproducen, oogsten, verwerken en verhandelen. De markt voor zeewier groeit wereldwijd met 20% per jaar, terwijl het aanbod van hoge kwaliteit schaars is. Zeewier is onder andere een bron van vitaminen, mineralen, antioxidanten, essentiële amino- en vetzuren en bevat eiwitten en vezels. De toepassingen van zeewier zijn legio (food, medicijnen, cosmetica en zelfs bioplastics). SHH is gestart met afzet van het hoogwaardige kwaliteit wier in de foodmarkt.

Resultaten 2017

SHH heeft in 2017 de teelt van één hectare wieren gerealiseerd op de locatie Schelphoek in de Oosterschelde. In 2018 zal deze locatie verder worden uitgebreid en op termijn beoogt men op meerdere percelen wieren gaan kweken. SHH maakte in 2017 zelf de sporen voor de teelt van diverse wierensoorten en gebruikt een zelf ontworpen innovatief teeltsysteem. Dit zorgt er voor dat met name het oogsten van zeewier fysiek minder zwaar is dan de huidige teeltsystemen en daarnaast ook minder handling behoeft.

Rol Impuls

Impuls heeft in 2017 SHH geholpen in de zoektocht naar en werving van financiële middelen. In 2016 is door het programma InnoGo! reeds een toezegging gedaan. In 2017 is tevens een participatie van het Zeeuws Participatie Fonds gerealiseerd. Daarnaast is het SHH gelukt om landelijke subsidiemogelijkheden te verzilveren.

De Biobased Delta/Uitvoeringsbureau Zeeland

De Biobased Delta is een stichting waarin bedrijven, overheden en kennisinstellingen samenwerken om de biobased economy in Zuidwest Nederland te bevorderen. Biobased Delta heeft een business plan gemaakt voor de periode 2014-2018. Impuls ondersteunt samen met de andere ROM's Biobased Delta in de werkgroepen Sugar Delta (omzetten van suikers uit agro(rest) stromen naar chemicaliën) en redefinery. Verder trekt Impuls de Regionale Agenda.

Impuls ondersteunt Biobased Delta bij deze ambities door projectontwikkeling en business development in Zeeland te faciliteren. Impuls neemt deel in een kernteam die de directeur van Biobased Delta ondersteunt. Voor een goede afstemming binnen Zeeland is het Uitvoeringsbureau Biobased Zeeland opgericht. Hier stemmen Zeeland Seaports, Provincie Zeeland, Kamer van Koophandel, Biobased Trainingcentrum, Wageningen UR, Center of Expertise Biobased Economy van de Hogeschool Zeeland en Avans en Impuls plannen en projecten met elkaar af.

In 2018 heeft Zeeland samen met Vlaanderen de Business Development dag in het Biobased Trainingscentrum in Terneuzen georganiseerd. De bijeenkomst met 193 aanwezigen was een succes. Uit de evaluatie kwam naar voren dat 85% van de aanwezigen aangaf dat zij nuttige contacten hebben gelegd binnen en buiten hun regio. Ongeveer 50% zagen kansen tot samenwerking en ongeveer 30% zag een gezamenlijke business opportuniteit.

4. Smart Delta Resources

Reductie van energie- en grondstoffengebruik

Smart Delta Resources (SDR) is een initiatief van elf energie- en grondstof intensieve bedrijven die op zoek zijn naar reductie van hun energie- en grondstoffengebruik via industriële symbiose. Via SDR werken bedrijven uit de chemie, staal, energie en food industrie samen om industriële verbindingen te leggen en uit te werken tot interessante businesscases. Het platform is in 2014 opgericht en eind 2015 hebben de betrokken bedrijven zich opnieuw gecommitteerd voor de periode tot eind 2019. SDR kan een belangrijke bijdrage leveren in het totale transitie proces naar een klimaat-neutrale economie, voor zowel bestaande fossiel gebaseerde industrieën maar tevens voor toekomstige hernieuwbare energie en grondstoffen gebaseerde industrieën.

Looptijd project: 2014 - 2019

Betrokken partijen: ArcelorMittal, Engie, Cargill, Suiker Unie, Dow, ICL-IP, LambWeston-Meijer, SABIC, Trinseo, Yara, Zeeland Refinery, North Sea Port en Provincie Zeeland

Rol Impuls: Programmamanagement, projectontwikkeling en projectmanagement van businesscases en facilitering van het platform (administratie, secretariaat)

Omvang: € 450.000,- per jaar

Subsidieverstrekkers: Industriële partijen en Provincie Zeeland

Regio: Zuidwestelijke Delta-regio (inclusief West-Brabant en Noord-Vlaanderen)

Uitdagingen 2017

2017 stond in het teken van enerzijds afronding van lopende symbiose projecten en anderzijds het ontwikkelen van een roadmap om de uitdagingen in het kader van de industrie-transitie op te pakken.

Lopende symbiose-projecten

De Green Deal waterstof-uitwisseling is in 2017 uitgewerkt in concrete samenwerkingsovereenkomsten, zodanig dat alle lichten nu op groen staan voor realisatie van de eerste fase in 2018. De connecties worden aangelegd in de zomer van 2018 en de eerste waterstof uitwisseling zal in oktober 2018 plaatsvinden. Ondertussen is een start gemaakt met de uitwerking van de 2^e fase.

Het restwarmte project LambWeston-Meijer/Wiskerke Onions is ook in de realisatiefase terechtgekomen en wordt in 2018 gebouwd. Dit geldt ook voor het stoom-recompressie project van Dow, waar een DEI-subsidie is toegekend en een demonstratie installatie in 2018 gebouwd wordt. Het realiseren van de pilot-fase van het Steel2Chemicals project tussen Arcelor Mittal en Dow heeft vertraging opgelopen. De EU-subsidie aanvraag is helaas afgewezen. Door partijen worden andere opties voor financiële support in de pilot-fase onderzocht.

Naast bovengenoemde projecten is SDR betrokken (geweest) bij diverse verkenningen voor symbiose-projecten, onder andere op het vlak van restwarmte-uitwisseling en (gas-) netwerkverbindingen.

Roadmap Industrie-transitie

Medio 2017 is SDR gestart met het uitwerken van een "Roadmap towards a climate neutral industry in the Delta region". Door, onder andere, het akkoord van Parijs zijn de SDR leden zich gaan beseffen dat er een substantiële transitie noodzakelijk is om hun CO₂-emissies te reduceren, en dat daarvoor gezamenlijke infrastructuur en grootschalige symbiose projecten noodzakelijk zijn. SDR heeft daartoe CE Delft opdracht gegeven om een roadmap uit te werken om in kaart te brengen welke projecten noodzakelijk zijn om de gestelde doelstellingen (85-95% CO₂ reductie) te realiseren. CE Delft heeft daartoe interviews gehouden met experts van de SDR-bedrijven, enkele workshops met die groep gehouden en externe ontwikkelingen naast elkaar gezet om concrete, voor de regio relevante

projecten te identificeren. Dit heeft geresulteerd in acht concrete projecten die de komende jaren opgepakt worden om de transitie in gang te zetten. Het plan is goedgekeurd door de SDR board, dit wordt in maart/april 2018 extern gecommuniceerd.

Met deze roadmap heeft SDR een significante stap gezet en het thema industriële symbiose verbonden aan de klimaattransitie, waardoor er voor de bedrijven en externe stakeholders een nieuw hoofdstuk wordt toegevoegd aan de samenwerking. Het zal de komende jaren de uitdaging worden om tot concrete realisatie te komen.

Aantrekken nieuwe bedrijven

Begin 2017 is Engie toegetreden tot de SDR groep, waarmee de groep weer is versterkt met een energiebedrijf. Met enkele andere industriële bedrijven in de regio zijn gesprekken gevoerd over deelname, maar dit heeft nog niet geresulteerd in verdere uitbreiding.

5. Vrijetijdseconomie

Samenwerken aan transitie van de vrijetijdsector

Jaarlijks zijn er bijna tien miljoen toeristische overnachtingen in Zeeland. 51 procent hiervan zijn Nederlandse toeristen en 49 procent komt uit het buitenland. Impuls werkt samen met partners aan een transitie van de vrijetijdsector, met als doel de concurrentiepositie in Zeeland als toeristische bestemming te blijven versterken. Want vrijetijdseconomie is niet alleen van belang voor de toerist, maar ook voor inwoners, denk bijvoorbeeld aan de werkgelegenheid. Bovendien houdt vrijetijdseconomie voorzieningen en dus de leefbaarheid in kleine kernen in stand en is daarmee ook cruciaal voor het vestigingsklimaat. Impuls speelt een belangrijke rol als verbinder van partijen en aanjager van innovatie. Een belangrijke stap is het opstarten van een Toeristische Uitvoeringsalliantie, waarmee via een meerjarige aanpak met integrale projecten wordt gewerkt aan innovatie in de sector. Het doel is duidelijk: toeristen moeten Zeeland blijven vinden!

Pilot breedband internet buitengebied

Looptijd project: 2016 - 2018

Betrokken partijen: Provincie Zeeland, Zeeuwse gemeenten, inwoners en bedrijven in het buitengebied en de marktpartijen (providers)

Rol Impuls: Ontwikkelaar en verbinder

Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland en Zeeuwse gemeenten

Snel internet voor heel Zeeland

De beschikbaarheid van snel internet is een onmisbare factor voor economische en maatschappelijke ontwikkeling. Ons dagelijks leven wordt steeds afhankelijker van snelle internetverbindingen. Digitale ontsluiting van het buitengebied is daarom voor bewoners, bedrijven en toeristen in het buitengebied van toenemend belang.

De Provincie Zeeland heeft onderzoek laten doen naar de adressen zonder toekomstbestendig internet (minder dan 30 Mbit/sec). In het buitengebied van Zeeland zijn dit er ruim 9.000.

Resultaten 2017

Vanaf 2016 is dit onderwerp vanuit het cluster vrijetijdseconomie opgepakt, aangezien veel recreatiebedrijven in het buitengebied verstoken zijn van toekomstbestendig internet. Impuls heeft lokale gebiedscoalities (werkgroepen) gevormd, waarin de vraagbundeling en deelname van gemeenten door Impuls is begeleidt. Er is een website gelanceerd en er zijn informatieavonden georganiseerd. Vanuit de gemeenten en Provincie zijn subsidies beschikbaar gesteld. Bij voldoende aanvragen Momenteel is 75% van de aansluitingen gerealiseerd of in aanbouw.

Rol Impuls

Impuls heeft binnen dit project de stakeholders met elkaar in contact gebracht. Daarnaast had Impuls een begeleidende rol in de werkgroepen en zijn de gemeenten geadviseerd. Tot slot zijn de marktpartijen aangejaagd om hiermee aan de slag te gaan.

Innovatievouchers verblijfsrecreatie

Looptijd project: 2017-2019

Betrokken partijen: Ondernemers uit verblijfsrecreatie in de gemeenten Schouwen-Duiveland en Veere, Recron en Provincie Zeeland

Rol Impuls: Ontwikkelaar en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Gemeenten Veere en Schouwen-Duiveland en Provincie Zeeland

Omvang: € 75.000,- gemeente Schouwen-Duiveland, € 25.000,- gemeente Veere

Innovatievouchers voor inhuur externe expertise

Impuls heeft in 2016/2017 een pilot uitgevoerd met innovatievouchers voor ondernemers in de verblijfsrecreatie. Met deze vouchers kunnen ondernemers externe expertise inhuren om advies te krijgen over een nieuwe innovatieve stappen voor hun bedrijf. Doel is om kwaliteitsverbetering van de verblijfsrecreatie te stimuleren, en ondernemers te ondersteunen hierin stappen te zetten.

Resultaten 2017

Via een Provinciale pilot zijn vijf bedrijven ondersteund. Hierna hebben in het najaar van 2017 de gemeenten Schouwen-Duiveland en Veere een meerjarige financiering toegezegd voor continuering van de vouchers binnen hun gemeenten. Impuls heeft samen met Recron intakegesprekken gevoerd met de ondernemers en vouchers toegekend. Door Kenniscentrum Kusttoerisme is een vragenlijst ontwikkeld beschikbaar voor ondernemers die gastenonderzoek willen laten doen naar waardering van hun bedrijf.

Rol Impuls

Impuls heeft samen met Recron intakegesprekken met ondernemers gevoerd, zowel in gemeente Schouwen-Duiveland als Veere. Samen met Recron heeft Impuls de selectie en toekenning van de vouchers gecoördineerd en de administratieve afhandeling van de vouchers uitgevoerd. In Schouwen-Duiveland is een eerste expertteam bijeenkomst georganiseerd, onder voorzitterschap van Impuls. Daarnaast heeft Impuls rondom het onderwerp verblijfsrecreatie de mogelijkheden verkend voor een (door)ontwikkeling van een fonds verblijfsrecreatie, en geadviseerd bij de ontwikkeling van de provinciale aanboddatabase verblijfsrecreatie, uitgevoerd door Kenniscentrum Kusttoerisme.

Aanjaagprogramma innovatie: overige activiteiten

Looptijd project: 2016-2018

Rol Impuls: Ontwikkelaar en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: N.v.t.

Omvang: N.v.t.

Activiteiten gericht op toeristische sector

Op basis van innovatievragen van ondernemers (opgehaald tijdens bijeenkomsten najaar 2016) zijn een aantal activiteiten gericht op innovatie in de toeristische sector opgestart. Belangrijke thema's zijn digitale ontwikkelingen, vergroten van kennis over de gast, meer kennis hebben over de omgeving en uitdagingen op het gebied van arbeidsmarkt.

Resultaten 2017

Impuls heeft een masterclass digitalisering voor ondernemers in de vrijetijdseconomie georganiseerd. Verschillende relevante aanbieders van softwarepakketten en marketing specialisten (Nostra Damus,

Every Office, Delta automatisering, See me online) en Roompot Recreatie hebben dit zonder kosten te berekenen mogelijk gemaakt. De masterclass is door ondernemers goed gewaardeerd

Impuls heeft samen met VVV Zeeland en Kenniscentrum Kusttoerisme een aantal regionetwerkbijeenkomsten georganiseerd in de regio Schouwen-Duiveland, Walcheren en Noord-Beveland. Er is tevens een bijeenkomst in Zeeuws-Vlaanderen georganiseerd, maar deze is wegens onvoldoende aanmeldingen afgelast. Voor deze regio is als alternatief programma een bustour langs verschillende bedrijven aangeboden in februari 2018 Deze aanpak wordt in 2018 verder uitgerold naar andere regio's.

Verder lopen er nog acties en verkenningen rondom het onderwerp personeel en arbeidsmarkt. Hierin vindt afstemming plaats met de betrokken partijen zoals HZ University of Applied Sciences, Scalda en Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ) Doel is om te komen tot een gezamenlijk Hospitality Pact met gezamenlijke acties van bedrijfsleven. In het najaar van 2017 is hierover een eerste bijeenkomst georganiseerd waarin Impuls heeft geparticipeerd.

Digitale Zeeland Experience/PROFIT

Looptijd project: 2016-2019

Betrokken partijen: Gemeenten Goes, Schouwen-Duiveland, Veere, ondernemers uit Renesse, Goes en Oostkapelle, VVV Zeeland, Kenniscentrum Kusttoerisme, Provincie Zeeland, EU partners

Rol Impuls: Verbinder, ontwikkelaar en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: € 132.849,- Interreg 2 Zeeën, € 31.000,- Provincie Zeeland, € 10.000,- gemeente Goes, € 10.000,- gemeente Veere en € 10.000,- gemeente Schouwen-Duiveland

Omvang: € 221.415,-

Behoeftte om digitaal te kunnen communiceren

Tegenwoordig kan alles digitaal, de Digitale Zeeland Experience (DZE) voorziet in de behoefte van gast en ondernemer om digitaal met elkaar te communiceren en producten en diensten uit te wisselen. Bijvoorbeeld een kaartje voor de boot koppelen aan de toegang voor een evenement, de toegang tot je bungalow of punten sparen voor de parkeergarage.

Een van de projecten gericht op digitale innovaties is het project PROFIT (PROfessional Framework for Innovation in Tourism). Het project richt zich op het vergroten van innovatiekracht van het toeristisch mkb. Enerzijds door het vergroten van klantkennis (door analyse en ontsluiten van big data) en anderzijds door het aanbieden van innovatie-tools zoals coaching, trainingen en workshops.

Resultaten 2017

In 2017 is de Zeelandpas geëvalueerd en is de aanzet gedaan voor doorontwikkeling. 2018 zal hét jaar van de waarheid worden. De DZE partijen zijn het eens over de gedachten dat het een Zeeuws initiatief moet worden. Dit zal alleen lukken door een hoge mate van samenwerking. In 2017 zijn hiervoor de kansen en knelpunten goed in beeld gebracht.

Binnen het project PROFIT zijn ondernemersbijeenkomsten 'Ken uw gast' georganiseerd om de klantkennis te vergroten. Voor het onderdeel DNA is inspiratie handleiding zowel online als offline ontwikkeld. Op het gebied van big data zijn binnen de 3 Zeeuwse proefgebieden (Goes, Oostkapelle en Renesse) met ondernemers de eerste datastromen verzameld en geanalyseerd.

Rol Impuls

De rol van Impuls is voor Digitale Zeeland Experience vooral van adviserende en verbindende aard. Het is een hele klus om alle overheden en ondernemers in dit traject mee te nemen. In het project PROFIT is Impuls ontwikkelend en uitvoerend projectpartner. Op het gebied van big data heeft Impuls een nieuwe toepassings-tool laten ontwikkelen die automatisch data vanuit kassa-systemen verzameld. De doorontwikkeling hiervan is voorzien in 2018.

Verkenning natuur & LAND IN ZEE Iconen

Looptijd project: 2016-2018

Betrokken partijen: Terreinbeheerders, Provincie Zeeland en natuurorganisaties

Rol Impuls: Verbinding maken met het ondernemersveld

Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland

Omvang: N.v.t.

Meer belevingswaarde geven aan natuurgebieden

Vanuit Provincie Zeeland is de wens om Zeeuwse natuuriconen te realiseren die meer belevingswaarde geven aan natuurgebieden en tegelijk een verbindende werking hebben tussen de beheerders van de gebieden en de toeristische ondernemers.

Resultaten 2017

Impuls heeft in 2017 alle partijen aan tafel gekregen. Gezamenlijk zien deze partijen het nut en de noodzaak van het project en inmiddels zijn een aantal concrete projecten in verkenning.

Rol Impuls

De rol van Impuls was hierbij het verbinden van de partijen met het ondernemersveld zodra er concrete en haalbare initiatieven ontwikkeld zijn. Tot die tijd blijft Impuls informatief aangehaakt.

Toeristennet

Looptijd project: 2016-2018

Betrokken partijen: TUA en Vervoerders en Provincie Zeeland

Rol Impuls: Verbinden en adviseren

Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland

Omvang: N.v.t.

Verbeteren van toeristische mobiliteit

Verbeteren van de toeristische mobiliteit, het beter beschikbaar maken van bestaande vervoersmodaliteiten, nieuwe initiatieven aanjagen en een beter beleving realiseren.

Resultaten 2017

In Schouwen-Duiveland is met begeleiding van Impuls een samenwerking tussen Connexxion en TCR gerealiseerd waarbij TCR de behoefte aan fijnmazig netwerk van vervoer (bijv. vervoer in het buitengebied of woonwijk) deels heeft ingevuld. Er zijn contacten gelegd met de Westerschelde Ferry voor het creëren van een betere beleving van de overtocht en omgeving. Ook is er een traject ingezet om in combinatie met de Digitale Zeeland Experience digitale ticketverkoop te faciliteren. Dam Nederland heeft in 2017 op een aantal plaatsen TukTuk's ingezet als toeristisch vervoer en heeft een start gemaakt met een brede verbinding tussen doelgroepen- en toeristisch vervoer.

Rol Impuls

Impuls is de spil in het web geweest die de verschillende partijen bij elkaar heeft gebracht en heeft ervoor gezorgd dat processen gecontinueerd werden daar waar ze kansrijk zijn.

Verkenning scenario's parkeerterreinen Veere

Looptijd project: 2017

Betrokken partijen: Gemeente Veere, ondernemers en RHO adviseurs

Rol Impuls: Ontwikkelaar en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Gemeente Veere & Toeristische Impuls Veere (R&T sector)

Omvang: € 21.140,- waarvan € 11.640,- voor Impuls

Kansen voor gastvrije parkeerterreinen

Op verzoek van gemeente Veere heeft Impuls een scenario onderzoek uitgevoerd naar gastvrije facilitering van kustparkeerterreinen. Hierbij staan de mogelijkheden voor ondernemersactiviteiten centraal, gekoppeld aan een planologische verkenning in het kader van beeldkwaliteit.

Resultaten 2017

Het rapport is opgeleverd aan de gemeente Veere en is inhoudelijk goedgekeurd.

Rol Impuls

Impuls is betrokken geweest bij het opstellen van het rapport in samenwerking met RHO adviseurs.

Advisering toeristisch beleid Reimerswaal

Looptijd project: 2017

Betrokken partijen: Gemeente Reimerswaal, Kenniscentrum Kusttoerisme, VVV Zeeland, toeristische ondernemers, detailhandel en foodsector

Rol Impuls: Ontwikkelaar, verbinder, uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Gemeente Reimerswaal

Omvang: € 11.736,-, waarvan € 2.425,- voor Impuls

Nieuw recreatief beleid voor Reimerswaal

Gemeente Reimerswaal wil invulling geven aan nieuw recreatief beleid gericht op het vergroten van de aantrekkelijkheid van toerisme en recreatie. Naar aanleiding van een open discussie tijdens een raadsbijeenkomst in november 2016, is besloten om de Toeristische Uitvoeringsalliantie (TUA) te vragen voor procesbegeleiding bij de totstandkoming van het nieuwe toeristisch-recreatieve beleid.

Resultaten 2017

Impuls heeft samen met Kenniscentrum Kusttoerisme en VVV Zeeland de procesbegeleiding vorm gegeven door het organiseren van twee themabijeenkomsten met ondernemers. Daarnaast is via een bewonerspeiling de mening over recreatie en toerisme opgehaald. Op basis van de uitkomsten van de peiling en de bijeenkomsten heeft TUA de kansrijke thema's vastgelegd in een adviesdocument aan de gemeente Reimerswaal. Dit document vormt de basis voor het beleid dat de gemeente zelf vorm zal geven.

Rol Impuls

Impuls was mede organisator van de ondernemersbijeenkomsten en opsteller van het adviesdocument.

Verkenning vitaliteit huisjesparken Bevelanden

Looptijd project: 2017-2018

Betrokken partijen: Ondernemers en vijf Bevelandse gemeenten

Rol Impuls: Ontwikkelaar en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerwaal

Omvang: € 11.200,-, waarvan € 3.880,- voor Impuls

Inzicht krijgen in huisjesparken binnen gemeente

Op basis van de uitkomsten van het werkatelier over verblijfsrecreatie op de Bevelanden en Tholen, gehouden najaar 2016, hebben de Bevelandse gemeenten behoefte aan meer kennis en inzicht. Als vervolgactie is aan Impuls en Kenniscentrum Kusttoerisme gevraagd om inzicht te krijgen in het (recreatieve) gebruik van huisjesparken binnen de Bevelandse gemeenten en de vitaliteit van deze parken.

Resultaten 2017

In 2017 is in overleg met gemeenten een meervoudige aanpak ontwikkeld, deze bestaat uit het onderzoek naar vaste gasten in Zeeland door Kenniscentrum Kusttoerisme, met een aanvullende verkenning naar het gebruik van huisjesparken. Hiertoe wordt een expertbijeenkomst georganiseerd en zullen huisjesparken worden bezocht door een expert voor observatie en visuele waarneming. Vervolgens wordt een expert ingezet die ervaren is met soortgelijke thematiek elders in Nederland.

Rol Impuls

Impuls heeft samen met Kenniscentrum Kusttoerisme, in afstemming met de gemeenten, de opzet en aanpak voor de verkenning ontwikkeld. De uitvoering start in 2018.

Kennis & Innovatie Netwerk Toerisme

Looptijd project: 2017-2018

Betrokken partijen: Kenniscentrum Kusttoerisme, Toeristisch Ondernemend Zeeland en ondernemers

Rol Impuls: Ontwikkelaar, verbinder en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Provincie Zeeland (in het kader van Campus Zeeland)

Omvang: € 19.075,-

Versterken van de kennis en innovatie infrastructuur

Impuls heeft vanuit Provincie Zeeland/Campus Zeeland financiële middelen gekregen om de kennis en innovatie infrastructuur van de toeristische sector te versterken zodat er een robuust samenwerkingsverband ontstaat. Impuls werkt hieraan samen met Kenniscentrum Kusttoerisme en Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ), de koepelorganisatie van de toeristische brancheorganisaties. Doel is om gezamenlijk te werken aan een inhoudelijke innovatie-agenda en hoe dit blijvend te organiseren.

Resultaten 2017

Er is een plan van aanpak opgesteld, samen met TOZ en Kenniscentrum Kusttoerisme om in 2018 middels een aantal ondernemers bijeenkomsten gezamenlijk met de sector te werken aan inhoudelijke thema's en passend samenwerkingsverband.

Rol Impuls

Impuls heeft samen met TOZ en Kenniscentrum Kusttoerisme een plan van aanpak opgesteld. Doel is om najaar 2018 een actieprogramma voor toerisme gereed te hebben, inclusief een passend business model, dat wordt gedragen door ondernemers, overheden en organisaties actief in het toerisme. Impuls organiseert in 2018 een viertal bijeenkomsten om met de toeristische sector in gesprek te gaan over innovatie en de toekomst van de sector in Zeeland, zodat ondernemers zelf actief bijdragen een meedenken over de toekomstige ontwikkelingen en de vormgeving hiervan. De eerste bijeenkomst was in februari 2018.

Actieplan Zeeland als Gezonde Regio

Looptijd project: 2016-2018

Betrokken partijen: Provincie Zeeland, Kenniscentrum Kusttoerisme, VVV Zeeland, ondernemers uit toeristische sector, gezondheid/welzijn, sport & bewegen en voeding

Rol Impuls: Ontwikkelaar, aanjager en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: N.v.t.

Omvang: N.v.t.

Hoe kan Zeeland zich ontwikkelen als gezonde regio?

Provincie Zeeland, gemeenten, toeristische ondernemers en partijen uit de gezondheidssector zien kansen voor Zeeland op het gebied van gezondheid, toerisme, vitaliteit en zorg. De badstatus voor Domburg en Cadzand-Bad is behaald. Vraag is op welke wijze deze twee badplaatsen, maar ook Zeeland als geheel, zich kunnen ontwikkelen als gezonde regio. Gezond in Zeeland is een initiatief van Provincie Zeeland, vertegenwoordigers uit de Zeeuwse natuur- en buitenorganisaties, SportZeeland, Zeeuwse foodsector, Impuls, De Vitale Revolutie, HZ University of Applied Sciences (Kenniscentrum Kusttoerisme & Lectoraat Healthy Region) en VVV Zeeland.

Resultaten 2017

In 2017 is aan de hand van het provinciale actieprogramma gewerkt aan een integrale aanpak om Zeeland te positioneren als gezonde regio waar vrijetijdseconomie, vitaliteit, gezondheidseconomie, sport & bewegen en voeding bij elkaar komen. De beweging 'Gezond in Zeeland' is opgestart, en in 2017 is met name gewerkt aan het vorm en inhoud geven van de samenwerking tussen de gezamenlijke partijen.

Rol Impuls

Impuls is aanspreekpunt voor de pijler Gezond recreëren. De rol 'makelaar' is vormgegeven, zodat vanaf 2018 Impuls gesprekken zal voeren met (toeristische) ondernemers die kansen zien in het onderwerp 'gezondheid' en initiatieven kan gaan verbinden, onder meer met partijen via het cluster gezondheidseconomie van Impuls. Daarnaast heeft Impuls in 2017 bij verschillende gemeenten gewerkt aan het opstellen en uitvoeren van stimuleringsprogramma's om gezondheidstoerisme regionaal op de kaart te zetten en inhoud te geven. Ook zijn er verkennende gesprekken gevoerd met potentiële nieuwe regio's waaronder gemeenten Schouwen-Duiveland, Sluis en Tholen. Om

bekendheid te geven aan Gezond in Zeeland hebben de betrokken partijen, waaronder Impuls in november op de Contacta gestaan met een gezamenlijke stand.

Stay Active and Independent for Longer (SAIL)

Looptijd project: 2017-2019

Betrokken partijen: HZ University of Applied Sciences, GGD Zeeland, Sport Zeeland, gemeenten Sluis en Veere, Provincie Zeeland, ondernemers uit toeristische sector, gezondheid/welzijn, sport & bewegen, voeding en inwoners en toeristen binnen gemeenten Sluis en Veere

Rol Impuls: Ontwikkelaar, aanjager en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: € 111.049,- Interreg 2 Zeeën, € 40.026,- Provincie Zeeland, € 15.000,- Gemeente Sluis, € 15.000,- Gemeente Veere

Omvang: € 185.083,-

Combinaties zoeken tussen toeristische- en gezondheidssector

Het project richt zich op het stimuleren van actief oud worden en langer zelfstandig wonen, door het vinden van nieuwe manieren die mensen helpen om zelfredzamer en minder afhankelijk van traditionele gezondheids- en sociale zorgvoorzieningen te zijn. In het project worden oplossingen gezocht in het combineren van de toeristische sector en de gezondheidssector. Sociale innovatie staat hierin centraal: wat zijn de behoeften van inwoners en toeristen/bezoekers, en op welke manier kunnen ondernemers daarop inspelen met concrete producten en diensten.

Resultaten 2017

Impuls ondersteunt ondernemers met het toepassen van opgedane kennis en expertise om te komen tot concrete producten en diensten. In Zeeland worden vier pilots uitgevoerd, waaronder drie onder leiding van Impuls (in samenwerking met GGD Zeeland en HZ University of Applied Sciences (HZ)). In deze pilot staan onder meer de doorontwikkeling van de badplaatsen Domburg en Cadzand-Bad centraal. Binnen SAIL wordt samengewerkt met partners uit België, Frankrijk, Engeland en Nederland. De Nederlandse partners zijn HZ (leadpartner), GGD Zeeland, SportZeeland en Impuls.

Rol Impuls

Het eerste half jaar heeft Impuls, samen met GGD Zeeland, veel individuele gesprekken gevoerd met diverse stakeholders. Dit zijn bedrijven, ondernemers actief in welzijn, toerisme, sport en voeding. Tevens heeft Impuls diverse inwoners en toeristen geïnterviewd om behoeften en wensen in kaart te brengen. Ook zijn er bijeenkomsten georganiseerd voor inwoners van Domburg en Cadzand-Bad om behoeften van 65-plusser op te halen op het gebied van sport, bewegen, gezonde voeding en welzijn. Daarnaast zijn brede stakeholdersbijeenkomsten georganiseerd. Op basis hiervan worden kansrijke pilots uitgewerkt in businesscases.

Stimuleringsprogramma gezondheidstoerisme Veere

Looptijd project: 2016-2018

Betrokken partijen: Gemeente Veere, Kenniscentrum Kusttoerisme en ondernemers uit toerisme, gezondheid/zorg/welzijn, sport & bewegen en voeding

Rol Impuls: Ontwikkelaar en aanjager

Subsidieverstrekkers: Gemeente Veere

Omvang: € 24.750,-, waarvan € 15.050,- voor Impuls

Stimuleren kansen voor integrale ontwikkeling gezondheidstoerisme

Gemeente Veere wil kansen stimuleren voor de integrale ontwikkeling van gezondheidstoerisme. Impuls en Kenniscentrum Kusttoerisme hebben hiervoor een programma ontwikkeld voor de periode 2016-2018 gebaseerd op drie programmaliijnen: 1) kansrijke voorbeeldprojecten, 2) onderzoek en verkenningen en 3) faciliterende rol van de gemeente.

Resultaten 2017

Samen met Kenniscentrum Kusttoerisme heeft Impuls acht voorbeeldprojecten op het gebied van gezondheidstoerisme begeleid en ondersteund, en is ook op zoek gegaan naar nieuwe initiatieven. Er is een netwerkwerkbijeenkomsten (Santé Veere) georganiseerd, waar twee nieuwe initiatieven een stimuleringsbijdrage hebben ontvangen van de gemeente Veere. In december hebben Impuls en Kenniscentrum Kusttoerisme een evaluatie opgesteld van de uitgevoerde activiteiten en op basis daarvan wordt de begeleiding in 2018 voortgezet.

Rol Impuls

Impuls begeleidt de voorbeeldprojecten.

Stimuleringsprogramma gezondheidstoerisme Bevelanden

Looptijd project: 2017-2018

Betrokken partijen: Gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland, Reimerswaal, Kenniscentrum Kusttoerisme en ondernemers uit toerisme, gezondheid/welzijn, sport & bewegen en voeding

Rol Impuls: Ontwikkelaar, aanjager en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland, Reimerswaal

Omvang: € 15.967,05, waarvan € 7.871,- voor Impuls

Kansrijke crossovers tussen toerisme en gezondheidseconomie

De Bevelandse gemeenten willen inzetten op de kansrijke crossovers tussen toerisme en gezondheidseconomie. De focus ligt op het versterken van het gezondheidstoerisme en het faciliteren van (toekomstige) ondernemers zodat er nieuwe producten ontstaan en het voorzieningsniveau voor de eigen inwoner op peil blijft of verbetert.

Resultaten 2017

In 2017 is verkend op welke manier een stimuleringsprogramma voor de Bevelandse gemeenten er uit zou kunnen zien. Hiervoor zijn diverse gesprekken gevoerd met ondernemers die reeds inspelen op gezondheidstoerisme, er zijn onderzoeken uitgevoerd naar het huidige aanbod en de behoeften van de Bevelandse gast is in kaart gebracht. Najaar 2017 is een inspiratiebijeenkomst georganiseerd waarin deze bevindingen zijn gedeeld en verder aangescherpt. Op basis van de input van de onderzoeken, gesprekken en bijeenkomsten is een stimuleringsprogramma voor de periode 2018-2020 opgesteld. Het programma bevat drie programmaliijnen:

- 1) Kansrijke voorbeeldprojecten.
- 2) Onderzoek en verkenningen.
- 3) Faciliterende rol gemeenten.

Rol Impuls

Impuls heeft diverse gesprekken gevoerd, waarna er een inspiratiebijeenkomst is georganiseerd. Met de input hiervan is vervolgens het stimuleringsprogramma opgesteld.

Toeristische Uitvoeringsalliantie (TUA)

Samen met VVV Zeeland en Kenniscentrum Kusttoerisme werkt Impuls sinds 2014 samen in de vorm van een netwerkorganisatie: de Toeristische Uitvoeringsalliantie (TUA). Jaarlijks stelt TUA een strategische uitvoeringsprogramma vast, in overleg met de toeristische sector en overheden.

In 2017 zijn de volgende projecten gezamenlijk uitgevoerd:

- Advies toeristisch beleid gemeente Reimerswaal
- Aanboddatabase verblijfsrecreatie
- Verkenning vitaliteit huisjesparken Bevelanden
- Stimuleringsprogramma's gezondheidstoerisme Veere & Bevelanden
- Actieplan Zeeland als Gezonde Regio
- SAIL
- PROFIT
- Digitale Zeeland Experience
- Toeristennet
- Iconen & natuur
- Gezamenlijk: uitgave magazine Gastvrij Zeeland (2 edities in 2017)

Overige projecten en activiteiten

Impuls voert het secretariaat voor Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZeeland), participeert in de coördinatiegroep Bevelanden, Platform Economie en Toerisme Noord-Beveland en de Recreatieve Denktank Schouwen-Duiveland. Daarnaast draagt Impuls bij aan de regio coördinator in Borsele en aan de ondernemersmanagement in de gemeente Veere. Ook was Impuls betrokken bij de totstandkoming van de Zeeuwse Kustvisie.

6. Logistiek en Maintenance

Logistiek, van groot belang voor Zeeland

De logistieke sector, vanzelfsprekend nauw verbonden met de Zeeuwse havens, is voor de Zeeuwse economie van groot belang en één van de grootste werkgevers in de regio. De chemische industrie, de verwerking en opslag van agrofood producten en nieuwe ontwikkelingen rondom offshore wind met de kansen die dit biedt voor regionale toeleveringsbedrijven zijn hierbinnen de belangrijkste activiteiten.

Gezien het brede belang van de logistieke sector worden de verschillende projecten in vrijwel alle gevallen via het logistiek samenwerkingsverband Zeeland Connect uitgevoerd, waarvan Impuls de penvoerder is. De andere partners binnen Zeeland Connect zijn North Sea Port, HZ University of Applied Sciences en de Provincie Zeeland. Daarnaast hebben, in wisselende samenstelling, een 3-tal bedrijven zitting in de stuurgroep van Zeeland Connect. Op dit moment zijn dit Kloosterboer, Kotra Logistics en Wielemaker Transport. Daarnaast is een groeiend aantal bedrijven betrokken bij de uitvoering van de verschillende projecten die door Zeeland Connect worden uitgevoerd.

De maintenance gerelateerde activiteiten worden vooral via een bijdrage aan het KIC/MPI ingevuld. Daarnaast worden energie gerelateerde vraagstukken, zoals de energietransitie binnen het weg- en scheepvaartverkeer, en de logistieke uitdagingen rondom offshore wind steeds belangrijker. In verband met deze sterkere focus zal het cluster Logistiek en Maintenance daarom verder gaan als cluster Logistiek en Energie.

Synchromodaal transport/ Go Offroad

Looptijd project: 2016 - 2020

Betrokken partijen: Zeeland Connect en een 25-tal verladers en transporteurs

Rol Impuls: Ontwikkelaar, aanjager en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: Topsector Logistiek

Omvang: € 120.000,- per jaar (waarvan cash bijdrage van Topsector van € 40.000,- per jaar)

Stimuleringsprogramma voor gebruik van binnenvaart en spoor als alternatief voor het wegtransport

Dit project betreft een meerjarig programma met ondersteuning van de Topsector Logistiek. Zeeland Connect is partner van het eerste uur binnen het "Go Offroad" programma van de Topsector Logistiek en één van de actiefste regio's binnen dit programma. Doel van dit programma is het stimuleren van het gebruik van de binnenvaart en het spoor als alternatief voor het vervoer via de weg. Onder dit project worden verschillende activiteiten uitgevoerd, waaronder het organiseren van de Verladerskring Kanaalzone en netwerkbijeenkomsten met de Zeeuwse wegtransporteurs.

Resultaten 2017

Netwerk van samenwerkende partijen en database met ladingstromen opgebouwd. De informatie over de belangrijkste ladingstromen en corridors wordt gedeeld via een app van de Topsector Logistiek met andere regio's. Zo wordt duidelijk waar bundeling van lading mogelijk en zinvol is. Dit versterkt de samenwerking tussen de regio's, stimuleert het vervoer via binnenvaart en spoor en verhoogd de beladingsgraad. Vooral binnen het vervoer per binnenvaartschip op de corridor Vlissingen/Terneuzen – Antwerpen/Gent/Rotterdam zijn verschillende successen geboekt en gaat steeds meer lading, vooral containers, per binnenvaartschip.

Rol Impuls

Zeeland Connect is de uitvoerder van dit programma. Impuls levert o.a. de voorzitter van de Verladerskring Kanaalzone en organiseert en faciliteert de netwerkbijeenkomsten met de Zeeuwse wegtransporteurs. Daarnaast loopt de verantwoording richting de Topsector Logistiek via Impuls.

Barge Connect

Looptijd project: 2016 - 2017

Betrokken partijen: Zeeland Connect, BLN-Schuttevaer, Rijkswaterstaat, Zeeland Refinery, Dow Benelux

Rol Impuls: Ontwikkelaar, aanjager en project manager

Subsidieverstrekkers: Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland, Zeeland Refinery, Dow Benelux

Omvang: € 100.000,-

Verbeteren doorstroming binnentankvaart

Doel van dit project was de doorstroming van de tankbinnenvaart te verbeteren door het maken van betere afspraken over de afroep van binnenvaartschepen met bestemming Zeeland Refinery en het vermijden van opvaarverboden.

Resultaten 2017

De druk en overlast is door een betere afstemming en gemaakte afspraken tussen de betrokken partijen inderdaad verminderd. Een volgende stap is de invoering van een ligplaats informatiesysteem voor binnenvaartschepen, waardoor de beschikbare wacht- en ligplaatsen beter en efficiënter kunnen worden benut. Dit wordt verder opgepakt door North Sea Port.

Rol Impuls

Door de realisatie van de tool Uniform Aanmelden Barges heeft Impuls de ketenpartijen aan tafel gekregen. Het project Barge Connect is hiervan een logisch vervolg. Of en hoe dit project in 2018 een vervolg krijgt is nog niet duidelijk. Ten aanzien van het gebruik van de vaarwegen en de doorstroming van de binnenvaart kunnen zeker nog stappen worden gezet. De vraag is in hoeverre de belangrijkste betrokken partijen als BLN-Schuttevaer, Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland en North Sea Port het wenselijk achten bepaalde activiteiten via Zeeland Connect uit te voeren.

FastXS en Central Gate

Looptijd project: 2016 - 2018

Betrokken partijen: Zeeland Connect, Secure Logistics

Rol Impuls: Ontwikkelaar, aanjager en uitvoerder

Subsidieverstrekkers: NLIP/ Topsector Logistiek, Provincie Zeeland en North Sea Port

Omvang: € 136.925,- (bijdrage NLIP)

Invoering van de Cargo Card als toegangssysteem voor vrachtauto's en ontwikkelen centrale en beveiligde parkeergelegenheid

Dit project betreft de invoering van een uniform aanmeldsysteem voor vrachtauto's in Zeeland, waarbij de chauffeur biometrisch geïdentificeerd wordt zodra deze door de poort een terminal oprijdt. Het betreft de bestaande Cargo Card die al Rotterdam en omgeving wordt gebruikt en binnen dit

project mede geschikt is gemaakt voor allen typen lading. In 2017 is daarnaast een start gemaakt met een vooronderzoek naar de haalbaarheid van een centrale en beveiligde (toegang met o.a. de eerdergenoemde Cargo Card) parkeergelegenheid voor vrachtauto's in het havengebied, voorzien van alle voorzieningen zoals eten, slapen en tanken. Dit onderzoek wordt in 2018 afgerond en de resultaten worden verwerkt in een businessplan voor de realisatie van een locatie in het Sloegebied.

Resultaten 2017

Eerste terminals in Zeeland hebben de Cargo Card ingevoerd. Dit betreft Supermaritime en Kloosterboer. Inmiddels zijn ook met Dow Benelux en ZZC afspraken gemaakt over invoering. Met een 10-tal partijen lopen nog gesprekken.

Rol Impuls

Zeeland Connect heeft de projectleider voor dit project geleverd en de verschillende partijen voor deelname aan de invoering van het uniforme toegangssysteem benaderd. Ook het vooronderzoek naar de Central Gate is door Zeeland Connect in nauwe samenwerking met North Sea Port uitgevoerd. Door deze ontwikkelingen vanuit het onafhankelijk samenwerkingsverband aan te pakken bestaat de grootste kans op een breed draagvlak voor deze plannen.

Reefer express line

Looptijd project: augustus 2017 – eind 2018
Betrokken partijen: Zeeland Connect, Kloosterboer Vlissingen
Rol Impuls: mede-ontwikkelaar en uitvoerder
Subsidieverstrekkers: De Verkeersonderneming
Omvang: € 140.000,-

Realisatie van modal-shift op corridor Rotterdam – Vlissingen door mijden van spitsritten over de weg

Door een financiële bijdrage van de Verkeersonderneming is Kloosterboer Vlissingen in staat gesteld een binnenvaart containerschip van meer reefer plugs (stekkers voor koelcontainers) te voorzien. Hierdoor is meer capaciteit ontstaan voor de aan- en afvoer van koelcontainers per binnenvaartschip tussen Rotterdam en Vlissingen.

Resultaten 2017

Vermindering van het aantal spitsritten van 35 per dag tussen Rotterdam en Vlissingen. Dit zijn meer dan 8.000 ritten op jaarbasis die niet meer via de weg en in de spits worden vervoerd.

Rol Impuls

Zeeland Connect heeft meerdere regionale verladers bij dit initiatief betrokken, waardoor een significante besparing van het aantal spitsritten over de weg al in een vroeg stadium van dit project is gerealiseerd.

Smart Tooling

Looptijd project: september 2016 – september 2019
Betrokken partijen: KIC/MPI, UGent, UTwente, ID-Tec, VTEC, Serenity, Dow Benelux, BASF
Rol Impuls: project management van een 2-tal clusters (deelprojecten)
Subsidieverstrekkers: Interreg Vlaanderen-Nederland
Omvang: € 3.000.000,- (over 3 jaar)

Ontwikkelen van robot en drone oplossingen voor onderhoud in chemie- en procesindustrie

Binnen het cluster inspectie verzorgt Impuls het project management voor een 2-tal deelprojecten: inspectie leidingen en inspectie vaten. Het doel van dit Interreg project is het ontwikkelen van een aantal nieuwe onderhoudsoplossingen voor omgevingen die gevaarlijk of moeilijk toegankelijk zijn voor medewerkers door gebruik te maken van robot en drone technologie.

Resultaten 2017

Eerste demo's voor een snakerobot (voor het inspecteren van leidingen) en rijdend inspectievoertuig (voor het inspecteren van vaten) ontwikkeld en use cases, in samenwerking met asset owners Dow Benelux en BASF, ontwikkeld. Eerste testversies worden in de loop van 2018 opgeleverd.

Rol Impuls

Bewaken van de voortgang binnen de deelprojecten via het maken van afspraken en actielijsten. Mede vaststellen van use cases (beschrijving van wat de ontwikkelde robot precies gaat doen in welke omgeving).

Overige activiteiten en verkenningen

Naast de bovengenoemde projecten is Impuls via het cluster Logistiek en Maintenance betrokken bij een aantal samenwerkingsverbanden en platforms. We noemen de belangrijkste:

- **Platform Energy Port Zeeland**
Impuls is één van de partners binnen dit platform en lid van het kernteam. Speerpunt van onze bijdrage is business development/ maximaliseren economische spin-off voor het regionaal bedrijfsleven. Impuls heeft een significante bijdrage geleverd aan de totstandkoming van het netwerk van bedrijven en de Supply Chain van offshore wind in kaart gebracht.
- **Marinierskazerne Vlissingen**
Impuls was lid van de projectgroep die voor de opstart van de aanbestedingsprocedure met het Ministerie van Defensie en het Rijksvastgoedbedrijf de dialoog voerde over de uitvoering hiervan. Concrete activiteiten kunnen pas worden ontwikkeld als meer duidelijk wordt over het consortium dat de kazerne gaat bouwen.
- **In kaart brengen van supply chain suiker**
Er zijn in 2017 gesproken gevoerd met Vlaeynatie (suikerterminal Westdorpe) om meer inzicht te krijgen in de suikerstromen in Zuidwest Nederland. De suikermarkt in de EU is aan het consolideren, mede als gevolg van de liberalisatie van de suikermarkt dit jaar. Impuls is vooral geïnteresseerd in bedrijven die veel suiker als grondstof gebruiken en waarvoor een mogelijke vestigingsplaats rond de Vlaeynatie terminal aantrekkelijk zou zijn. Geen concreet vervolg, maar Impuls blijft de ontwikkelingen en kansen volgen.
- **Central Gate**
Impuls heeft in 2017 een verkenning uitgevoerd naar de opzet van het concept Central Gate (zie pagina 39) en de locaties. Resultaten worden binnenkort gepresenteerd en uitgevoerd.
- **Kansen voor service logistiek**
In samenwerking met Topsector Logistiek zijn een aantal concrete business cases op gebied van service logistiek met bedrijven onderzocht. Ondanks een themasessie over dit onderwerp op het KIC/MPI event op 24 maart 2017 en overleg met ervaringsdeskundigen en contact met bedrijven hebben inspanningen tot dusver niet geleid tot een concreet nieuw project. Impuls blijft de ontwikkelingen en kansen volgen. Daarnaast heeft Impuls input aangeleverd voor de NDL propositie spare parts en de regionale kennis en ervaring op dit gebied naar voren gebracht.

7. Gezondheidseconomie

Verbinden van partijen in de zorg

De zorg is een grote sector binnen Zeeland, veel Zeeuwen zijn hierin werkzaam. De sector staat echter onder druk. Niet alleen in Zeeland, maar in heel Nederland is sprake van vergrijzing. De beroepsbevolking neemt af en het aantal ouderen en chronisch zieken groeit. Hierdoor stijgen de kosten van de zorg en verzorging. Zorginstellingen ervaren dan ook een toenemende druk om op de kosten te besparen. Dat kunnen ze onder meer doen door hun processen te optimaliseren en nieuwe en slimme methodes toe te passen bij het leveren van zorg. De zorgsector, maar ook Zeeuwse gemeenten, krijgen hierbij hulp van Impuls. Het cluster gezondheidseconomie brengt kennis en innovatiekansen nationaal en internationaal in kaart en speelt een sleutelrol bij het verbinden van partijen.

Santé Zeeland

Looptijd project: 2013 - heden

Betrokken partijen: Wisselend

Rol Impuls: Facilitator

Subsidieverstrekkers: St. ICT en Zorg in Zeeland, partner organisaties

Regio: Zeeland

Netwerk rond gezondheid en innovatie

Vanuit het in 2014 afgeronde project CURA-B was behoefte aan meer informele informatie. Hiervoor is Santé Zeeland opricht. Santé Zeeland is een netwerk rond gezondheid en innoveren. Het bestaat uit een blog, www.santezeeland.nl, waarop de positieve veranderingskrachten in Zeeland een stem krijgen en ondersteund worden. Daarnaast wordt er elke twee maanden een informele netwerkborrel georganiseerd. Ook in 2017 waren er zes borrels. Bij iedere borrel wordt een spreker uitgenodigd die zowel voor bedrijven als voor zorgaanbieders en gemeenten interessant is.

Resultaten 2017

In 2017 zijn zes netwerkborrels georganiseerd. Vanuit deze borrels is een spin-off ontstaan met de Rabobank. Hierin wordt momenteel de haalbaarheid onderzocht van een kennisnetwerk 'Zorg en vastgoed'.

De Zeeuwse Huiskamer

Looptijd project: 2014 - heden

Betrokken partijen: Zorginstellingen, gemeenten, welzijnsinstellingen, HZ University of Applied Sciences, Scalda en bedrijven.

Rol Impuls: Procesbegeleider, aanjager en uitvoering van het onderzoek.

Omvang: Per deelproject verschillend

Subsidieverstrekkers: INTERREG 2 Zeeën, Fonds NUTS-OHRA, Provincie Zeeland en deelnemende partners.

Regio: Zeeland

Open innovatieruimte

Hoe kunnen mensen zo lang mogelijk thuis blijven wonen? Zorginstellingen, gemeenten, wooncorporaties, bewoners en bedrijven zijn gezamenlijk op zoek gegaan naar antwoorden op deze vraag. De uitdagingen in wonen, zorg en welzijn zijn groot. Partijen worden geconfronteerd met verschuivingen van en kortingen op de financiering. Zij vragen zich af in hoeverre technologische en andere innovaties een antwoord kunnen bieden op deze uitdagingen. De Zeeuwse Huiskamer is een open innovatieruimte waar diverse partijen uit zorg, overheid, onderwijs, bedrijfsleven en Zeeuwen samen ontdekken wat zij kunnen doen om mensen langer thuis te laten wonen.

Resultaten 2017

Nieuwe deelprojecten zijn opgestart met gemeente Veere en gemeente Sluis. De Zeeuwse Huiskamer gaat zelfstandig verder, los van Impuls, in de Solidarity University.

INCASE

Looptijd project: 2016 – 2019

Betrokken partijen: HZ University of Applied Sciences en Impuls

Rol Impuls: Coördinator Zeeuwse activiteiten

Omvang: € 300.000,- voor het Zeeuwse deel

Subsidieverstrekkers: INTERREG 2 zeeën en Provincie Zeeland

Regio: Zeeland

Vergroten wooncomfort

De Slimme Huiskamer. Internettechnologie wordt een steeds groter deel van ons leven. Connected devices kunnen grote voordelen bieden aan de industrie (industrie 4.0) en het wooncomfort vergroten.

Het internationale consortium INCASE, elf partijen uit Vlaanderen, Frankrijk, Engeland en Nederland, richt zich op deze beide terreinen. Impuls participeert samen met HZ University of Applied Sciences en wil in het kader van dit project de mogelijkheden verkennen rond 'slim wonen'.

Binnen de Zeeuwse Huiskamer, een programma dat zich richt op het langer zelfstandig thuis wonen, ontstaat daarmee ook een slimme huiskamer.

Resultaten 2017

Impuls heeft een groep bedrijven betrokken die ondersteunt worden in het ontwikkelen van hun producten voor slim wonen. Samen met de Zeeuwse Huiskamer heeft er een testdag plaatsgevonden, waar eindgebruikers producten hebben getest en feedback gaven aan de makers. Er is een inspiratiebijeenkomst geweest over 'Slim Wonen'.

8. Toelichting jaarrekening

Over 2017 heeft Impuls een licht positief resultaat behaald van 15.461 euro. Er was een neutraal resultaat begroot. Ten opzichte van de begroting 2017 zijn er op een aantal posten over- en onderschrijdingen.

In de opbrengsten is een stijging te zien van de subsidieopbrengsten van de Provincie Zeeland en het ministerie van Economische Zaken. Reden is dat de subsidie van het ministerie van 300.000 euro in 2016 en de jaren daarvoor een projectsubsidie was. Deze werd weergegeven in de projectopbrengsten. Vanaf 2017 is deze weergegeven in de opbrengsten, omdat het ministerie deze bijdrage heeft omgezet in een structurele bijdrage voor Impuls als Regionale Ontwikkelmaatschappij.

Op de directe projectopbrengsten en -kosten is een negatief resultaat behaald van 159.299 euro. Dit is in lijn met de begroting 2017.

Financiële positie

Uit het balanstotaal per 31 december 2017 valt op dat de totale activa met 193.496 euro (9%) is afgenomen. De kortlopende schulden zijn met name afgenomen door afronding van een aantal projecten. De solvabiliteit, de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen, was ultimo 2017 33,7%, een stijging van 3,7% ten opzichte van eind 2016. Een solvabiliteit van deze omvang is noodzaak om een gezonde en vlotte bedrijfsvoering te kunnen waarborgen.

Financiën na 2017

Iets minder dan de helft van de inkomsten van Impuls bestaat uit incidentele projectopbrengsten. Voor een groot deel staan hier directe projectkosten tegenover, echter deze opbrengsten worden ook ingezet ter financiering van het interne personeel en van reguliere bedrijfskosten. Voor Impuls is het daarom belangrijk dat deze additionele inkomstenstroom gecontinueerd blijft. De omzetting van de bijdrage van het ministerie van Economische Zaken naar een structurele bijdrage is hierbij een belangrijke positieve ontwikkeling.

8.1 Balans per 31 december 2017

ACTIEF	Ref	2017	2016
VASTE ACTIVA			
Materiële vaste activa	(1)	48.147	70.043
Financiële vaste activa	(2)	-	8.852
Som der vaste activa		<u>48.147</u>	<u>78.895</u>
VLOTTENDE ACTIVA			
Vorderingen:			
Handelsdebiteuren	(3)	55.944	188.694
Vorderingen op participanten en maatschappijen waarin wordt deelgenomen	(4)	182.586	444.544
Overige vorderingen en overlopende activa	(5)	<u>447.928</u>	<u>345.269</u>
		686.458	978.506
Liquide middelen	(6)	<u>1.246.296</u>	<u>1.116.995</u>
Som der vlottende activa		1.932.754	2.095.501
TOTAAL		1.980.900	2.174.396
PASSIEF			
EIGEN VERMOGEN			
Geplaatst kapitaal	(7)	150.000	150.000
Overige reserves	(8)	501.352	500.813
Onverdeeld resultaat	(9)	<u>15.461</u>	<u>539</u>
		666.814	651.352
VOORZIENINGEN			
Overige voorzieningen	(10)	72.451	84.046
KORTLOPENDE SCHULDEN			
Crediteuren	(11)	363.250	379.348
Belastingen en premies	(12)	101.991	108.969
Overige schulden en overlopende passiva	(13)	<u>776.394</u>	<u>950.681</u>
		1.241.636	1.438.999
TOTAAL		1.980.900	2.174.396

8.2 Winst- en verliesrekening over 2017

	Ref	Begroting 2017	Realisatie 2017	Realisatie 2016
OPBRENGSTEN				
Subsidie Provincie Zeeland + Min. EZ	(14)	1.408.657	1.408.657	1.097.715
Bijdragen aandeelhouders	(15)	425.000	430.252	447.730
Opbrengsten uit projecten	(16)	1.531.000	1.196.868	2.035.341
SOM DER BEDRIJFSOPBRENGSTEN		3.364.657	3.035.777	3.580.787
KOSTEN				
Projectkosten	(17)	1.755.157	1.356.167	1.922.054
Personeelskosten	(18)	1.269.000	1.292.622	1.338.781
Overige bedrijfskosten	(19)	317.000	318.138 #	303.107
Afschrijvingen	(20)	25.000	24.103	17.958
SOM DER BEDRIJFSLASTEN		3.366.157	2.991.029 #	3.581.899
BEDRIJFSRESULTAAT		-1.500	44.748	-1.112
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten	(21)	1.500	86	2.466
Rentelasten en soortgelijke kosten	(22)	-	982	681
		1.500	-896	1.785
RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING VOOR BELASTINGEN		-	43.852	673
Vennootschapsbelasting	(23)	-	8.867	134
Aandeel in resultaat van deelnemingen	(24)	-	-19.524	-
RESULTAAT NA BELASTINGEN		-	15.461	539